

Konstytucja Republiki Francuskiej

Constitution de la République Française

Konstytucja Republiki Francuskiej z dnia 4 października 1958 r.

Tłumaczenie: Wiesław Skrzydło

Konstytucja przyjęta w referendum 28 września 1958 r. (ogłoszona w „Journal Officiel de la République Française”, nr 234 z dnia 5 października 1958 r.) nosi datę 4 października, czyli dnia jej podpisania przez Prezydenta Republiki. Podstawę tłumaczenia stanowił ujednolicony tekst Konstytucji zamieszczony na stronie internetowej Zgromadzenia Narodowego Francji <www.assemblee-nationale.fr>.

Ostatnia zmiana z dnia 23 lipca 2008 r.

Spis treści

Wstęp.....	273
Rozdział I. O suwerenności	273
Rozdział II. Prezydent Republiki	273
Rozdział III. Rząd	277
Rozdział IV. Parlament	277
Rozdział V. O stosunkach między Rządem a Parlamentem	278
Rozdział VI. O traktatach i umowach międzynarodowych	284
Rozdział VII. Rada Konstytucyjna	284
Rozdział VIII. O władzy sądowniczej	285
Rozdział IX. Sąd Najwyższy	286
Rozdział X. O odpowiedzialności karnej członków rządu	287
Rozdział XI. Rada Ekonomiczna, Społeczna i Środowiska Naturalnego	287
Rozdział XI bis. obrońca Praw	288
Rozdział XII. O wspólnotach terytorialnych	288
Rozdział XIII. Przepisy przejściowe dotyczące Nowej Kaledonii	291
Rozdział XIV. O frankofonii i o umowach stowarzyszeniowych	292
Rozdział XV. O Unii Europejskiej	292
Rozdział XVI. O zmianie Konstytucji	293
Rozdział XVII. [uchylony]	293
Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.	293
Wstęp do Konstytucji z 27 października 1946 r.	295
Karta środowiska naturalnego 2004	296

Wstęp

Lud francuski proklamuje uroczyste swoje przywiązanie do Praw Człowieka i do zasad suwerenności narodowej, tak jak zostały one określone w Deklaracji z roku 1789, potwierdzonej i uzupełnionej przez Wstęp do Konstytucji z roku 1946, jak również w Karcie środowiska naturalnego z roku 2004 r.¹

Zgodnie z tymi zasadami oraz zasadą samostanowienia narodów, Republika przyznaje terytoriom zamorskim, które wyrażają wolę przynależenia do niej, nowe instytucje oparte na wspólnym ideale wolności, równości i braterstwa, mające na celu ich demokratyczny rozwój.

Artykuł 1²

Francja jest Republiką niepodzielną, laicką, demokratyczną i socjalną. Zapewnia ona równość wszystkich obywateli wobec prawa, bez względu na pochodzenie, rasę lub religię. Respektuje wszelkie przekonania. Jej organizacja jest zdecentralizowana.

Prawo wspiera równy dostęp kobiet i mężczyzn do urzędów i stanowisk pochodzących z wyborów, jak również do zawodów zaufania publicznego.

Rozdział I O suwerenności

Artykuł 2³

Językiem urzędowym Republiki jest język francuski⁴. Godłem narodowym jest trójkolorowy sztandar: niebiesko-biało-czerwony.

Hymnem narodowym jest „Marsylianka”.

Dewizą Republiki jest: „Wolność, Równość, Braterstwo”.

Jej zasadą: rządy ludu, przez lud i dla ludu.

¹ Ostatni fragment zdania został dodany przez ustawę konstytucyjną nr 2005-205 z 1 marca 2005 r.; zob. wskazane teksty na s. 295-298.

² W pierwotnym tekście konstytucji obecny artykuł pierwszy stanowił ust. 1 art. 2; ustawą konstytucyjną nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r. pierwotny tekst artykułu pierwszego został uchylony i zastąpiony ww. Obecne brzmienie artykułu ten uzyskał w wyniku nowelizacji dokonanej ustawą konstytucyjną nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

³ Na mocy ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r. pierwotny ust 1 art. 2 stanowi obecnie art. 1 Konstytucji, zob. też przypis 2.

⁴ Niniejszy ustęp art. 2 wprowadzony przez ustawę konstytucyjną nr 92-554 z 25 czerwca 1992 r.

Artykuł 3

Władza zwierzchnia należy do ludu, który wykonuje ją przez swych przedstawicieli i w drodze referendum.

Żaden odłam ludu ani żadna jednostka nie może przypisywać sobie jej wykonywania.

Głosowanie może być bezpośrednie lub pośrednie stosownie do zasad przewidzianych przez Konstytucję. Jest ono zawsze powszechne, równe i tajne.

Wyborcami, stosownie do zasad określonych przez ustawy, są wszystkie osoby pełnoletnie posiadające obywatelstwo francuskie, obojga płci, korzystające z pełni praw cywilnych i politycznych.

[Ust. 5 – uchylony]⁵.

Artykuł 4

Partie i ugrupowania polityczne konkurują ze sobą w drodze wyborów. Powstają one i działają swobodnie. Powinny one przestrzegać zasad suwerenności narodowej i demokracji.

Przyczyniają się one do zapewnienia realizacji zasady zawartej w art. 1 ust. 2 na warunkach określonych w ustawie⁶.

Ustawa gwarantuje swobodę wyrażania opinii i równy udział partii oraz grup politycznych w życiu politycznym Narodu⁷.

Rozdział II Prezydent Republiki

Artykuł 5

Prezydent Republiki czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji. Zapewnia przez swój arbitraż właściwe funkcjonowanie władz publicznych, jak również ciągłość państwa.

Jest on gwarantem niepodległości narodowej, integralności terytorium i przestrzegania traktatów⁸.

⁵ Ust. 5 art. 3 wprowadzony przez art. 1 ustawy konstytucyjnej nr 99-569 z 8 lipca 1999 r. i uchylony przez art. 1 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁶ Ust. 2 art. 4 wprowadzony przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 99-569 z 8 lipca 1999 r. i znolizowany przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁷ Ust. 3 art. 4 wprowadzony przez ustawę konstytucyjną nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁸ Treść ust. 2 art. 5 w brzmieniu nadanym przez art. 9 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

Artykuł 6

Prezydent Republiki jest wybierany na 5 lat w wyborach powszechnych i bezpośrednich⁹.

Ta sama osoba nie może sprawować mandatu dłużej niż przez dwie kolejne kadencje¹⁰.

Sposób wykonania niniejszego artykułu określa ustawa organiczna.

Artykuł 7¹¹

Prezydent Republiki jest wybierany bezwzględną większością ważnie oddanych głosów. Jeżeli większość ta nie została osiągnięta w pierwszej turze głosowania, przeprowadza się w czternastym dniu drugą turę wyborów. Mogą w niej uczestniczyć tylko dwaj kandydaci, którzy, w przypadku ewentualnego wycofania się kandydatów wyżej uplasowanych, otrzymali w pierwszej turze największą liczbę głosów.

Wybory zarządza Rząd.

Wybór nowego Prezydenta przeprowadza się najpóźniej dwudziestego dnia i najwcześniej trzydziestego piątego dnia przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta.

W przypadku opróżnienia urzędu Prezydenta Republiki z jakiegokolwiek powodu lub zaistnienia przeszkody w sprawowaniu tego urzędu, stwierdzonej na wniosek Rządu przez Radę Konstytucyjną bezwzględną większością głosów ogółu jej członków, funkcje Prezydenta Republiki, z wyjątkiem przewidzianych w art. 11 i art. 12, są tymczasowo sprawowane przez Przewodniczącego Senatu, a jeżeli ten nie może ich sprawować, przez Rząd.

W przypadku opróżnienia urzędu lub w przypadku stwierdzenia przez Radę Konstytucyjną trwałej przeszkody w jego sprawowaniu, głosowanie w celu wyboru nowego Prezydenta odbywa się, z wyjątkiem przypadków spowodowanych siłą wyższą, stwierdzonych przez Radę Konstytucyjną, najwcześniej dwudziestego dnia, a najpóźniej trzydziestego piątego od dnia

opróżnienia urzędu lub orzeczenia trwałego charakteru przeszkody w jego sprawowaniu.

Jeżeli w ciągu siedmiu dni poprzedzających końcową datę zgłaszania kandydatur, jedna z osób, która co najmniej trzydzieści dni wcześniej ogłosiła publicznie swą decyzję o kandydowaniu, umrze lub znajdzie się w sytuacji uniemożliwiającej ubieganie się o wybór, Rada Konstytucyjna może zarządzić odroczenie wyborów.

Jeżeli przed pierwszą turą jeden z kandydatów umrze lub znajdzie się w sytuacji uniemożliwiającej ubieganie się o wybór, Rada Konstytucyjna zarządza odroczenie wyborów.

W razie śmierci lub zaistnienia przeszkody po stronie jednego z dwu kandydatów najbardziej popieranym w pierwszej turze, przed ewentualnym wycofaniem kandydatur, Rada Konstytucyjna zarządza rozpoczęcie czynności wyborczych od nowa; podobnie postępuje Rada Konstytucyjna w przypadku śmierci lub zaistnienia przeszkody po stronie jednego z dwóch kandydatów dopuszczonych do drugiej tury głosowania.

We wszystkich przypadkach wszczęcie postępowania przed Radą Konstytucyjną następuje w trybie określonym w art. 61 ust. 2 lub na warunkach określonych przez ustawę organiczną, o której mowa w art. 6, a dotyczącej zgłaszania kandydatów.

Rada Konstytucyjna może przedłużyć terminy, o których mowa w ust. 3 i 5, jednak pod warunkiem, by głosowanie mogło się odbyć najpóźniej trzydziestego piątego dnia po dacie podjęcia decyzji przez Radę Konstytucyjną. Jeżeli stosowanie postanowień niniejszego ustępu spowoduje odroczenie wyborów na dzień przypadający po upływie kadencji urzędującego Prezydenta, pozostaje on na dotychczasowym stanowisku aż do ogłoszenia wyboru jego następcy.

W okresie opróżnienia urzędu Prezydenta Republiki, jak też w okresie jaki upływa między stwierdzeniem zaistnienia trwałej przeszkody w sprawowaniu funkcji Prezydenta Republiki a wyborem jego następcy, nie mogą być stosowane artykuły 49 i 50 oraz art. 89 Konstytucji.

Artykuł 8

Prezydent Republiki powołuje Premiera. Decyzję o odwołaniu go z funkcji podejmuje w wyniku złożenia przez Premiera dymisji Rządu.

Na wniosek Premiera powołuje i odwołuje innych członków Rządu.

⁹ Ust. 1 art. 6 po raz pierwszy zmienił art. 1 ustawy konstytucyjnej nr 62-1292 z 6 listopada 1962 r.; obecne brzmienie ustępu nadane przez ustawę konstytucyjną nr 2000-964 z 3 października 2000 r. (w odniesieniu do czasu trwania kadencji Prezydenta Republiki).

¹⁰ Ust. 2 art. 6 wprowadzony przez ustawę konstytucyjną nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

¹¹ Treść art. 7 po raz pierwszy została zmieniona przez ustawę konstytucyjną nr 62-1292 z 6 listopada 1962 r., a następnie przez ustawę konstytucyjną nr 76-527 z 18 czerwca 1976 r., (ust. 6, 7, 8, 9, 10), i przez ustawę konstytucyjną nr 2003-276 z 28 marca 2003 r. (ust. 1).

Artykuł 9

Prezydent Republiki przewodniczy Radzie Ministrów.

Artykuł 10

Prezydent Republiki promulguje ustawy w ciągu piętnastu dni następujących po przekazaniu Rządowi ustawy ostatecznie uchwalonej.

Może on przed upływem tego terminu zwrócić się do Parlamentu o ponowne rozpatrzenie ustawy lub niektórych jej artykułów. Nie można odmówić ponownego rozpatrzenia.

Artykuł 11

Prezydent Republiki, na wniosek Rządu przedstawiony w czasie trwania sesji lub na wspólny wniosek obu izb ogłoszony w „Journal Officiel”, może poddać pod referendum każdy projekt ustawy dotyczący organizacji władz publicznych, reform w zakresie polityki ekonomicznej, społecznej Narodu i służb publicznych, które w tym uczestniczą, lub upoważniającej do ratyfikacji traktatu, który nie będąc sprzeczny z Konstytucją, wywierałby wpływ na funkcjonowanie instytucji.

Jeżeli referendum zostaje zarządzane na wniosek Rządu, wówczas składa on przed każdą z izb deklarację, nad którą przeprowadzana jest debata.

Jeżeli projekt ustawy zostanie przyjęty w referendum, Prezydent Republiki promulguje ją w ciągu piętnastu dni następujących po ogłoszeniu wyników głosowania.

Artykuł 11¹²

Prezydent Republiki, na wniosek Rządu przedstawiony w okresie trwania sesji lub na łączny wniosek obu izb ogłoszony w „Journal Officiel”, może poddać pod referendum każdy projekt ustawy dotyczący organizacji władz publicznych, reform w zakresie polityki ekonomicznej, społecznej lub w zakresie środowiska naturalnego, Narodu i służb publicznych, które w tym uczestniczą, lub upoważniającej do ratyfikacji traktatu, który nie będąc sprzeczny z Konstytucją, wywierałby wpływ na funkcjonowanie instytucji.

Jeżeli referendum zostaje zarządzane na wniosek Rządu, wówczas składa on przed każdą z izb deklarację, nad którą przeprowadzana jest debata.

¹² Art. 11 w wersji napisanej kursywą wejdzie w życie w trybie określonym przez ustawy organiczne i ustawy, których wydanie jest niezbędne do wejścia w życie art. 46 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.; obecne brzmienie art. 11 nadane przez art. 4 ww. ustawy konstytucyjnej.

Referendum dotyczące spraw wymienionych w ustępie pierwszym, może być zarządzane z inicjatywy jednej piątej członków Parlamentu i poparte przez jedną dziesiątą obywateli, ujętych w spisach wyborców. Inicjatywa ta przybiera postać projektu ustawy, ale nie może dotyczyć uchylecia aktu prawnego¹³, obowiązującego mniej niż rok.

Warunki podjęcia inicjatywy i tryb wykonywania kontroli przestrzegania ustępu trzeciego przez Radę Konstytucyjną określa ustawa organiczna.

Jeżeli parlamentarny projekt ustawy¹⁴ nie został rozpatrzony przez obie izby w terminie określonym przez ustawę organiczną, Prezydent Republiki poddaje go referendum.

Jeżeli Naród nie przyjmie parlamentarnego projektu ustawy, żadna nowa propozycja referendum dotycząca tej samej kwestii nie może być zgłoszona przed upływem dwóch lat od daty głosowania.

Jeżeli rządowy¹⁵ lub parlamentarny projekt ustawy zostanie przyjęty w referendum, Prezydent Republiki promulguje go w ciągu piętnastu dni następujących po ogłoszeniu wyników głosowania.

Artykuł 12

Prezydent Republiki, po zasięgnięciu opinii Premiera i przewodniczących izb, może zarządzić rozwiązanie Zgromadzenia Narodowego.

Wybory powszechne odbywają się najwcześniej dwudziestego i najpóźniej czterdziestego dnia po rozwiązaniu.

Zgromadzenie Narodowe zbiera się z mocy prawa w drugi czwartek po wyborach. Jeżeli posiedzenie Zgromadzenia Narodowego przypada poza okresem przewidzianym na sesję zwyczajną, z mocy prawa otwarta zostaje sesja piętnastodniowa¹⁶.

Kolejne rozwiązanie Zgromadzenia nie może być zarządzane przed upływem roku następującego po wyborach.

Artykuł 13

Prezydent Republiki podpisuje ordonanse¹⁷ i dekrety¹⁸ uchwalane na posiedzeniu Rady Ministrów.

¹³ W oryginale: „disposition législative”.

¹⁴ W oryginale: „la proposition de loi” – projekty ustaw pochodzące od parlamentarzystów.

¹⁵ W oryginale: „le projet de loi” – projekty przedstawiane przez rząd.

¹⁶ Ust. 3 art. 12 w brzmieniu nadanym przez art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

¹⁷ W oryginale: „les ordonnances” – rozporządzenia z mocą ustawy.

¹⁸ W oryginale: „les decrets” – akty wydane przez rząd i pozbawione mocy ustawy.

Powołuje on na stanowiska cywilne i wojskowe.

Radcy stanu, wielki kanclerz Legii Honorowej, ambasadorowie i posłowie nadzwyczajni, starsi radcy Izby Obrachunkowej, prefekci, reprezentanci państwa we wspólnotach zamorskich, o których mowa w art. 74, i w Nowej Kaledonii, generałowie i admirałowie, rektorzy akademii, dyrektorzy urzędów administracji centralnej są powoływani przez Radę Ministrów działającą na posiedzeniu¹⁹.

Ustawa organiczna określa inne urzędy, które obciążane są przez Radę Ministrów, jak też warunki, w których uprawnienia nominacyjne Prezydenta Republiki mogą zostać przez niego przekazane do wykonania w jego imieniu.

Ustawa organiczna określa urzędy lub funkcje inne niż wymienione w ustępie trzecim, na które z uwagi na ich znaczenie dla zagwarantowania praw i wolności, życia ekonomicznego i społecznego Narodu, Prezydent Republiki powołuje po zasięgnięciu opinii właściwej, stałej komisji każdej z izb. Prezydent Republiki nie może dokonać nominacji, jeśli suma głosów negatywnych w każdej z komisji stanowi co najmniej trzy piąte głosów ważnych. Ustawa określa właściwe, stałe komisje stosownie do urzędu lub funkcji przewidzianej do nominacji²⁰.

Artykuł 14

Prezydent Republiki udziela akredytacji ambasadorom i posłom nadzwyczajnym w państwach obcych; ambasadorowie i posłowie nadzwyczajni państw obcych są przy nim akredytowani.

Artykuł 15

Prezydent Republiki jest zwierzchnikiem sił zbrojnych. Przewodniczy on najwyższemu radom i komitetom obrony narodowej.

Artykuł 16

Jeżeli instytucje Republiki, niepodległość państwa, integralność jego terytorium bądź wykonywanie zobowiązań międzynarodowych znajdują się w bezpośrednim i poważnym zagrożeniu, i gdy normalne funkcjonowanie określonych w Konstytucji władz publicznych zostało przerwane, Prezydent Republiki przedsięwzięć środki, jakich wymagają okoliczno-

¹⁹ Ust. 3 art. 13 w brzmieniu nadanym przez art. 12 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

²⁰ Ust. 5 art. 13 wprowadzony przez art. 5 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

ści po oficjalnej konsultacji z Premierem, przewodniczącymi izb i z Radą Konstytucyjną.

Informuje on o tym Naród w drodze orędzia.

Środki te powinny wynikać z woli zapewnienia konstytucyjnym władzom publicznym w jak najkrótszym czasie warunków wypełniania ich zadań. W tej sprawie zasięga się opinii Rady Konstytucyjnej.

Parlament zbiera się z mocy prawa.

Zgromadzenie Narodowe nie może być rozwiązane w okresie, gdy wykonywane są uprawnienia nadzwyczajne.

Po upływie trzydziestu dni stosowania uprawnień nadzwyczajnych, sprawa może zostać przekazana Radzie Konstytucyjnej przez Przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego, Przewodniczącego Senatu, sześćdziesięciu deputowanych lub sześćdziesięciu senatorów w celu zbadania, czy warunki określone w ustępie pierwszym zostały spełnione. Rada orzeka w tej sprawie w możliwie najkrótszym czasie. Wykonuje to zadanie z mocy prawa i wypowiada się w terminie sześćdziesięciu dni stosowania nadzwyczajnych uprawnień i w każdym momencie powyżej tego okresu²¹.

Artykuł 17

W indywidualnych przypadkach Prezydent Republiki stosuje prawo łaski²².

Artykuł 18

Prezydent Republiki komunikuje się z obiema izbami Parlamentu za pomocą orędzi, których odczytanie zarządza i nad którymi nie przeprowadza się debaty.

Ma prawo zabierania głosu w Parlamencie połączonym w tym celu w Kongres. Wystąpienie Prezydenta może być przedmiotem debaty niekończącej się głosowaniem, przeprowadzonej pod jego nieobecność²³.

W okresie między sesjami obie izby Parlamentu zbierają się specjalnie w tym celu²³.

Artykuł 19

Akty Prezydenta Republiki, z wyjątkiem określonych w artykułach 8 (ust. 1), 11, 12, 16, 18, 54, 56 i 61, podlegają kontrasygnacie Premiera i, w określonych przypadkach, właściwych ministrów.

²¹ Ust. 6 art. 16 wprowadzony przez art. 6 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

²² Art. 17 zmieniony przez art. 7 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

²³ Ust. 2 i 3 art. 18 wprowadzone przez art. 8 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

Rozdział III Rząd

Artykuł 20

Rząd określa i prowadzi politykę Narodu. Dysponuje administracją i siłami zbrojnymi. Jest odpowiedzialny przed Parlamentem na zasadach i trybie przewidzianym w art. 49 i art. 50.

Artykuł 21

Premier kieruje działalnością Rządu. Ponosi odpowiedzialność za obronę narodową. Zapewnia wykonanie ustaw. Z zastrzeżeniem postanowień art. 13 wydaje akty administracyjne o charakterze generalnym²⁴ i obsadza stanowiska cywilne i wojskowe.

Niektóre swoje uprawnienia może przekazać ministrom.

Zastępuje, w określonych przypadkach, Prezydenta Republiki w przewodniczeniu radom i komitetom przewidzianym w art. 15.

W drodze wyjątku, może przewodniczyć w zastępstwie Prezydenta Republiki Radzie Ministrów, na podstawie wyraźnego upoważnienia i z określonym porządkiem dziennym.

Artykuł 22

Akty Premiera są kontrasygnowane, w określonych przypadkach, przez ministrów odpowiedzialnych za ich wykonanie.

Artykuł 23

Funkcje członka Rządu są niepołączalne ze sprawowaniem mandatu parlamentarnego, z jakąkolwiek funkcją przedstawicielstwa zawodowego o charakterze ogólnopaństwowym, z jakimkolwiek urzędem publicznym albo z działalnością zawodową.

Ustawa organiczna określa warunki, na jakich dopuszczalne jest zastąpienie osób piastujących te mandaty, funkcje bądź stanowiska.

Zastępowanie członków Parlamentu odbywa się zgodnie z postanowieniami art. 25.

²⁴ Woryginale: „exerce le pouvoir reglementaire”.

Rozdział IV Parlament

Artykuł 24²⁵

Parlament uchwała ustawy. Kontroluje działalność Rządu. Ocenia jego politykę

Parlament składa się ze Zgromadzenia Narodowego i Senatu.

Deputowani do Zgromadzenia Narodowego, których liczba członków nie może przekroczyć pięćset siedemdziesięciu siedmiu, są wybierani w wyborach bezpośrednich.

Senat, którego liczba członków nie może przekroczyć trzystu czterdziestu ośmiu, wybierany jest w wyborach pośrednich. Zapewnia on reprezentację wspólnot terytorialnych Republiki.

Francuzi zamieszkali poza Francją są reprezentowani w Zgromadzeniu Narodowym i w Senacie.

Artykuł 25

Ustawa organiczna określa kadencję każdej z izb, liczbę jej członków, ich diety, warunki wybieralności, przesłanki utraty mandatu i niepołączalności.

Określa ona również warunki, na których wybierane są osoby powołane do zastępowania, w przypadku opróżnienia mandatu, deputowanych lub senatorów aż do momentu całkowitego lub częściowego odnowienia składu izby, do której należeli, lub przejściowego ich zastąpienia w przypadku objęcia przez nich funkcji rządowych²⁶.

Niezależna komisja, której skład oraz zasady organizacji i funkcjonowania określa ustawa, wydaje opinię o projekcie ustawy wytyczającej okręgi dla wyboru deputowanych lub zmieniającej rozdział mandatów deputowanych lub senatorów²⁷.

Artykuł 26

Żaden członek Parlamentu nie może być ścigany, poszukiwany, zatrzymany, aresztowany bądź sądzony z powodu wyrażonych poglądów w związku wykonywaniem swych funkcji lub z powodu głosowania.

²⁵ Art. 24 w brzmieniu nadanym przez art. 9 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

²⁶ Treść ust. 2 art. 25 w brzmieniu nadanym przez art. 10 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

²⁷ Ust. 3 art. 25 wprowadzony przez art. 10 ww. ustawy konstytucyjnej.

Żaden członek Parlamentu nie może być aresztowany ani pozbawiony lub poddany ograniczeniu wolności w sprawach o zbrodnie lub występki bez zgody biura²⁸ izby, do której należy. Zgoda taka nie jest wymagana w przypadku ujęcia na gorącym uczynku lub skazania prawomocnym wyrokiem²⁹.

Uwięzienie, stosowanie środków pozbawienia lub ograniczenia wolności albo ściganie członka Parlamentu ulega zawieszeniu na okres trwania sesji, jeżeli zażąda tego izba, do której należy.

Właściwa izba zbiera się z mocy prawa na nadzwyczajne posiedzenie w celu zastosowania w określonych przypadkach postanowień poprzedniego ustępu.

Artykuł 27

Wszelki mandat imperatywny jest nieważny.

Prawo głosowania członków Parlamentu ma charakter osobisty.

Ustawa organiczna może wyjątkowo przewidywać zgodę na udzielenie upoważnienia do głosowania w zastępstwie. W takim przypadku nikt nie może otrzymać więcej niż jednego upoważnienia.

Artykuł 28³⁰

Parlament zbiera się z mocy prawa na jedną sesję zwyczajną w roku, która rozpoczyna się w pierwszy roboczy dzień października i kończy się w ostatni roboczy dzień czerwca.

Liczba dni posiedzeń, które każda z izb może odbyć w okresie sesji zwyczajnej, nie może przekroczyć stu dwudziestu. Tygodnie, w których odbywają się posiedzenia, określa każda z izb.

Premier, po przeprowadzeniu konsultacji z przewodniczącym zainteresowanej izby lub z większością członków każdej z izb, może zdecydować o odbyciu dodatkowych dni posiedzeń.

Dni i godziny posiedzeń określają regulaminy izb.

Artykuł 29

Parlament zbiera się na sesję nadzwyczajną z określonym porządkiem dziennym na wniosek Premiera lub większości członków Zgromadzenia Narodowego.

Jeżeli sesja nadzwyczajna odbywa się na wniosek członków Zgromadzenia Narodowego, dekret o jej zamknięciu zostaje wydany po wyczerpaniu przez Parlament porządku dziennego, który był podstawą zwołania sesji, i nie później niż dwunastego dnia, licząc od dnia zebrania się Parlamentu.

Tylko Premier może żądać zwołania nowej sesji przed upływem miesiąca od wydania dekretu o zamknięciu poprzedniej sesji.

Artykuł 30

Z wyjątkiem przypadków, w których Parlament zbiera się z mocy prawa, sesje nadzwyczajne są zwoływane i zamykane dekretem Prezydenta Republiki.

Artykuł 31

Członkowie Rządu mają prawo wstępu na obrady obu izb. Mogą zabierać głos, kiedy tego zażądają. Mogą im towarzyszyć wyżsi rangą urzędnicy Rządu³¹.

Artykuł 32

Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego jest wybierany na okres kadencji izby. Przewodniczący Senatu jest wybierany po każdorazowym częściowym odnowieniu składu izby.

Artykuł 33

Posiedzenia obu izb są jawne. Pełne sprawozdania z obrad są publikowane w „Journal Officiel”³².

Każda izba może uchwalić tajność obrad na wniosek Premiera lub jednej dziesiątej swych członków.

Rozdział V O stosunkach między Rządem a Parlamentem

Artykuł 34³³

Ustawa reguluje sprawy³⁴ dotyczące:

- praw obywatelskich i podstawowych gwarancji zapewniających obywatelom korzystanie z ich

²⁸ Odpowiednik Prezydium izby.

²⁹ Treść ust. 2, 3 i 4 art. 26 w brzmieniu nadanym przez art. 7 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

³⁰ Treść art. 28 poprzednio zmienionego ustawą konstytucyjną nr 63-1327 z 30 grudnia 1963 r., obecnie w brzmieniu nadanym przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

³¹ W oryginale: „des commissaires du Gouvernement”, dosłownie: komisarze rządu.

³² Oficjalny organ publikacyjny Republiki Francuskiej.

³³ Art. 34 był nowelizowany przez ustawę konstytucyjną nr 96-138 z 22 lutego 1996 r., przez ustawę konstytucyjną nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.; obecne brzmienie zostało nadane przez art. 11 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

³⁴ W oryginale: „fixe les regles”.

wolności publicznych; wolności, pluralizmu i niezależności mediów, świadczeń osobistych i majątkowych obywateli na rzecz obrony narodowej;

- obywatelstwa, stanu cywilnego i zdolności prawnej jednostki, prawa małżeńskiego, dziedziczenia i darowizn;
- określenia zbrodni i występków, jak również orzekanych za nie kar; procedury karnej; amnestii; tworzenia nowych pionów sądownictwa oraz statusu sędziów i prokuratorów;
- podstawy i wysokości opodatkowania oraz sposobów pobierania wszelkiego rodzaju podatków; systemu emisji pieniędzy.

Ustawa reguluje również sprawy dotyczące:

- systemu wyborczego do zgromadzeń parlamentarnych i zgromadzeń lokalnych, organów reprezentujących Francuzów osiadłych poza granicami Francji, jak też warunki wykonywania mandatów przedstawicielskich oraz funkcji pochodzących z wyborów;
- tworzenia określonych kategorii zakładów publicznych;
- podstawowych gwarancji przyznanych państwowym funkcjonariuszom cywilnym i wojskowym;
- nacjonalizacji przedsiębiorstw i przenoszenia własności przedsiębiorstw sektora publicznego do sektora prywatnego.

Ustawa określa podstawowe zasady³⁵:

- ogólnej organizacji obrony narodowej;
- samorządu wspólnot terytorialnych, ich kompetencji i źródeł dochodów;
- szkolnictwa;
- ochrony środowiska;
- prawa własności i praw rzeczowych oraz zobowiązań cywilnych i handlowych;
- prawa pracy, praw związków zawodowych i ubezpieczeń społecznych³⁶.

Ustawy finansowe określają dochody i wydatki państwa w myśl zasad i zgodnie z zastrzeżeniami przewidzianymi w ustawie organicznej.

Ustawy dotyczące finansowania ubezpieczenia społecznego wskazują ogólne warunki jego pokrycia finansowego i biorąc pod uwagę przewidywane dochody, określają wydatki w tym zakresie na warunkach i z zastrzeżeniami przewidzianymi w ustawie organicznej.

Ustawy programowe określają cele działalności państwa.

Wieloletnie ukierunkowanie finansów publicznych określają ustawy programowe. Ich celem jest zapewnienie równowagi rachunków administracji publicznej.

Postanowienia niniejszego artykułu mogą być precyzowane i uzupełnione ustawą organiczną.

Artykuł 34-1³⁷

Izby Parlamentu mogą uchylać rezolucje na warunkach określonych w ustawie organicznej.

Nie można przyjąć i wpisać do porządku obrad propozycji i uchwały, których przyjęcie lub odrzucenie może, zgodnie z opinią Rządu, spowodować jego odpowiedzialność lub zawierać nakazy pod jego adresem.

Artykuł 35³⁸

Wypowiedzenie wojny wymaga upoważnienia Parlamentu.

O decyzji co do interwencji sił zbrojnych poza granicami Francji Rząd informuje Parlament najpóźniej trzeciego dnia po jej rozpoczęciu. Określa założone cele. Taka informacja może poprzedzać debatę, po której nie przeprowadza się głosowania.

Jeśli interwencja przekracza okres czterech miesięcy, Rząd przedkłada Parlamentowi propozycję jej przedłużenia. Może on żądać od Zgromadzenia Narodowego podjęcia ostatecznego rozstrzygnięcia.

Jeśli Parlament nie odbywa sesji, po upływie czterech miesięcy, wypowiada się w tej sprawie po otwarciu kolejnej sesji.

Artykuł 36

Postanowienie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego jest podejmowane przez Radę Ministrów działającą na posiedzeniu.

Jego przedłużenie powyżej dwunastu dni wymaga zgody Parlamentu.

Artykuł 37

Materie nienależące do zakresu ustawy są regulowane aktami władzy wykonawczej.

³⁵ W oryginale: „les principes fondamentaux”.

³⁶ W oryginale: „sécurité sociale”.

³⁷ Art. 34-1 został wprowadzony przez art. 12 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

³⁸ Ustępy 2, 3 i 4 art. 35 zostały wprowadzone przez art. 43 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

Przepisy wydane w tych sprawach w formie ustawy mogą być zmieniane dekretemi, wydanymi po zasięgnięciu opinii Rady Stanu. Te z przepisów w formie ustawy, które zostałyby wydane po wejściu w życie niniejszej Konstytucji będą mogły być zmienione dekretem tylko wówczas, jeżeli Rada Konstytucyjna stwierdzi, iż należą one do materii regulowanej aktami władzy wykonawczej, zgodnie z ustępem poprzednim.

Artykuł 37-1³⁹

Ustawy i rozporządzenia mogą wprowadzić na czas określony rozwiązania o charakterze eksperymentalnym.

Artykuł 38

Rząd może w celu wykonania swego programu zwrócić się do Parlamentu o upoważnienie na czas ograniczony do wydawania ordonansów w dziedzinach normalnie należących do zakresu ustawy.

Ordonanse są uchwalane na posiedzeniu Rady Ministrów po zasięgnięciu opinii Rady Stanu. Wchodzą w życie po ich opublikowaniu, lecz tracą moc obowiązującą, jeżeli projekt ustawy je zatwierdzającej nie zostanie złożony w Parlamencie przed upływem terminu określonego w ustawie upoważniającej. Mogą zostać zatwierdzone tylko na określonych warunkach⁴⁰.

Z upływem terminu, o którym mowa w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, ordonanse w sprawach należących do materii ustawowej mogą być zmieniane tylko w drodze ustawy.

Artykuł 39⁴¹

Inicjatywa ustawodawcza przysługuje zarówno Premierowi, jak i członkom Parlamentu.

Rządowe projekty ustaw są rozpatrywane przez Radę Ministrów po zasięgnięciu opinii Rady Stanu i wnoszone do prezydium jednej z izb. Projekty ustaw finansowych i ustawy dotyczącej finansowania ubezpieczeń społecznych są wnoszone w pierwszej kolejności do Zgromadzenia Narodowego. Z zachowa-

niem postanowień ustępu pierwszego art. 44, rządowe projekty ustaw, których głównym przedmiotem jest organizacja wspólnot terytorialnych, są wnoszone w pierwszej kolejności do Senatu.

Projekty ustaw złożone w Zgromadzeniu Narodowym lub Senacie winny odpowiadać wymogom określonym w ustawie organicznej.

Rządowe projekty ustaw nie mogą zostać wpisane do porządku obrad, jeśli Konferencja Przewodniczących właściwej izby stwierdzi, że reguły określone w ustawie organicznej nie zostały zachowane. W razie różnicy zdań między Konferencją Przewodniczących a Rządem przewodniczący odpowiedniej izby lub Premier może odwołać się do Rady Konstytucyjnej, która orzeka w ciągu ośmiu dni.

Na warunkach przewidzianych w ustawie, przewodniczący izby może przedłożyć Radzie Stanu w celu uzyskania jej opinii, projekt ustawy przed rozpatrzeniem w komisji, zgłoszony przez jednego z członków tej izby. Procedura ta nie może być stosowana, gdy komisja wyrazi sprzeciw.

Artykuł 40

Parlamentarne projekty ustaw i poprawki zgłaszane przez członków Parlamentu są dopuszczalne, o ile ich uchwalenie nie spowoduje zmniejszenia dochodów publicznych, bądź stworzenia nowych lub powiększenia istniejących wydatków publicznych.

Artykuł 41

Jeżeli w toku postępowania ustawodawczego okaże się, że parlamentarny projekt ustawy lub poprawka nie należy do materii ustawowej, lub pozostaje w sprzeczności z upoważnieniem udzielonym na podstawie art. 38, Rząd lub przewodniczący właściwej izby może sprzeciwić się ich przyjęciu⁴².

W przypadku braku porozumienia między Rządem a przewodniczącym zainteresowanej izby, na wniosek jednej ze stron, Rada Konstytucyjna rozstrzyga spór w ciągu ośmiu dni.

Artykuł 42⁴³

Dyskusja nad rządowymi i parlamentarnymi projektami ustaw odbywa się na posiedzeniach nad tekstem

³⁹ Art. 37-1 został wprowadzony przez art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

⁴⁰ Ust. 2 art. 38 został uzupełniony (ostatnie zdanie) przez art. 14 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁴¹ Art. 39 został znowelizowany przez art. 2 ustawy konstytucyjnej 96-138 z 22 lutego 1996 r., a następnie przez art. 4 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.; obecne brzmienie nadał mu art. 15 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r. (dodano trzecie zdanie w ust. 2, wprowadzono nowy ust. 3 oraz ust. 4 i 5).

⁴² Ust. 1 art. 41 zmieniony przez art. 16 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁴³ Treść art. 42 w brzmieniu nadanym przez art. 17 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

przyjętym przez właściwą komisję, zgodnie z art. 43, albo nad tekstem, który został skierowany do izby.

Jednakże dyskusja nad projektem o zmianie Konstytucji, nad projektami ustaw finansowych i ustaw o finansowaniu ubezpieczeń społecznych odbywa się w pierwszym czytaniu w izbie, w której złożono projekt – nad tekstem wniesionym przez Rząd, a w przypadku dalszych czytań – nad tekstem otrzymanym z drugiej izby.

Dyskusja w ramach pierwszego czytania w izbie, do której wpłynął rządowy lub parlamentarny projekt ustawy, może się odbyć dopiero po upływie sześciu tygodni od jego złożenia. W drugiej izbie dopiero po upływie czterech tygodni od przekazania jej projektu.

Ustępu poprzedniego nie stosuje się w przypadku trybu pilnego, o którym mowa w art. 45. Ustępu poprzedniego nie stosuje się także w przypadku ustaw finansowych, projektów ustaw o finansowaniu ubezpieczeń społecznych i projektów dotyczących stanów kryzysowych.

Artykuł 43⁴⁴

Rządowe i parlamentarne projekty ustaw są przesyłane do jednej ze stałych komisji, których liczba jest ograniczona do ośmiu w każdej z izb.

Na wniosek Rządu lub izby zajmującej się projektem jest on przesyłany do rozpatrzenia przez jedną z komisji powołanej specjalnie w tym celu.

Artykuł 44

Członkowie Parlamentu i Rządu mają prawo wnoszenia poprawek. Prawo to jest wykonywane w toku posiedzeń izb i komisji, zgodnie z warunkami ustalonymi w regulaminach izb, określonymi przez ustawę organiczną⁴⁵.

Po otwarciu debaty Rząd może sprzeciwić się rozpatrzeniu każdej poprawki, która nie została uprzednio przedłożona komisji.

Na wniosek Rządu izba, do której projekt został wniesiony, przeprowadza tylko jedno głosowanie nad całością lub częścią tekstu dyskutowanego, obejmującego wyłącznie poprawki wniesione lub zaakceptowane przez Rząd.

⁴⁴ Treść art. 43 w brzmieniu nadanym przez art. 18 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁴⁵ Ustęp ten został znolizowany przez art. 19 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

Artykuł 45

Każdy rządowy lub parlamentarny projekt ustawy jest rozpatrywany kolejno przez obie izby Parlamentu w celu przyjęcia tekstu w tym samym brzmieniu. Z zastrzeżeniem stosowania art. 40 i 41 każda poprawka może być przyjęta w pierwszym czytaniu, jeżeli pozostaje w, nawet pośrednim, związku, z tekstem złożonym lub przekazanym⁴⁶.

Jeżeli wskutek braku zgody obu izb rządowy lub parlamentarny projekt ustawy nie może być przyjęty po dwu czytaniach w każdej z izb, lub jeżeli Rząd zdecydował zastosować procedurę pilną, a Konferencja Przewodniczących się nie sprzeciwiła, wówczas po jednym tylko czytaniu w każdej z izb Premier, a w przypadku projektu parlamentarnego, przewodniczący izb, działając wspólnie, mogą spowodować zebranie się parytetowej komisji mieszanej powołanej do zaproponowania tekstu postanowień spornych.

Tekst opracowany przez komisję mieszaną może być przedłożony przez Rząd do zatwierdzenia obu izbom. Żadna poprawka nie może być przyjęta bez zgody Rządu.

Jeżeli komisja mieszana nie zdoła przyjąć wspólnego tekstu lub jeżeli tekst nie zostanie przyjęty w trybie przewidzianym w ustępie poprzednim, Rząd, po ponownym czytaniu w Zgromadzeniu Narodowym i w Senacie, może zażądać od Zgromadzenia Narodowego ostatecznego rozstrzygnięcia. W takim przypadku Zgromadzenie Narodowe może rozpatrzyć bądź tekst wypracowany przez komisję mieszaną, bądź ostatni tekst uchwalony przez siebie, zmieniony w określonych przypadkach jedną lub wieloma poprawkami przyjętymi przez Senat.

Artykuł 46

Ustawy, którym Konstytucja przyznaje charakter ustaw organicznych są uchwalane i zmieniane w następującym trybie.

Rządowy lub parlamentarny projekt ustawy nie może być poddany w pierwszym czytaniu ani debacie, ani głosowaniu w izbach wcześniej niż to określa ustęp trzeci art. 42. Jednakże zastosowanie trybu pilnego w procedurze, o której mowa w art. 45, powoduje, że rządowy lub parlamentarny projekt nie może być

⁴⁶ Ust. 1 i 2 art. 45 został zmieniony przez art. 20 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

poddany pod dyskusję w izbie pierwszej przed upływem 15 dni od jego złożenia⁴⁷.

Stosuje się postępowanie przewidziane w art. 45. Jednakże w razie braku zgody między obiema izbami, tekst może być przyjęty przez Zgromadzenie Narodowe w ostatnim czytaniu tylko bezwzględną większością głosów jego członków.

Ustawy organiczne dotyczące Senatu muszą być uchwalone przez obie izby w tym samym brzmieniu.

Ustawy organiczne są promulgowane dopiero po stwierdzeniu przez Radę Konstytucyjną ich zgodności z Konstytucją.

Artykuł 47

Parlament uchwała projekty ustaw finansowych w sposób przewidziany w ustawie organicznej.

Jeżeli Zgromadzenie Narodowe nie zakończy pierwszego czytania w terminie czterdziestu dni od wniesienia projektu, Rząd przesyła projekt ustawy do Senatu, który winien zająć stanowisko w ciągu piętnastu dni. Dalsze postępowanie odbywa się w trybie określonym w art. 45.

Jeżeli Parlament nie zajmie stanowiska w ciągu siedemdziesięciu dni, postanowienia projektu ustawy mogą zostać wprowadzone w życie w drodze ordonansu⁴⁸.

Jeżeli ustawa finansowa ustanawiająca dochody i wydatki na dany rok budżetowy nie została przedłożona w terminie umożliwiającym jej promulgowanie przed rozpoczęciem roku budżetowego, Rząd zwraca się do Parlamentu z pilnym wnioskiem o upoważnienie do pobierania podatków i udostępnia, w drodze dekretu, środki będące przedmiotem uchwały Parlamentu przyjętej w roku ubiegłym.

Terminy przewidziane w niniejszym artykule ulegają zawieszeniu, jeżeli Parlament nie jest zwołany na sesję.

[Ust. 6 – uchylony]⁴⁹

Artykuł 47-1⁵⁰

Parlament uchwała projekty ustaw o finansowaniu ubezpieczeń społecznych w sposób przewidziany w ustawie organicznej.

⁴⁷ Ust. 2 art. 46 dodany przez art. 21 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁴⁸ Zob. wyjaśnienie w przypisie 17.

⁴⁹ Ust. 6 art. 47 uchylony przez art. 21 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁵⁰ Art. 47-1 wprowadzony przez art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 96-138 z 22 lutego 1996 r.; na mocy art. 22 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r. uchylono ust. 5.

Jeżeli Zgromadzenie Narodowe nie zakończy pierwszego czytania w terminie dwudziestu dni od wniesienia projektu, Rząd przesyła projekt do Senatu, który winien zająć stanowisko w ciągu piętnastu dni. Dalsze postępowanie odbywa się w trybie określonym w art. 45.

Jeżeli Parlament nie zajmie stanowiska w ciągu pięćdziesięciu dni, postanowienia projektu mogą zostać wprowadzone w życie w drodze ordonansu.

Terminy przewidziane w niniejszym artykule ulegają zawieszeniu, jeżeli Parlament nie jest zwołany na sesję, a także w odniesieniu do każdej z izb w trakcie tygodni, w których postanowiły one nie odbywać posiedzeń, zgodnie z ustępem drugim art. 28.

[Ust. 5 – uchylony]

Artykuł 47-2⁵¹

Izba Obrachunkowa służy Parlamentowi pomocą w kontroli działalności Rządu. Udziela pomocy Parlamentowi i Rządowi w prowadzeniu kontroli wykonywania ustaw finansowych i stosowania ustaw o finansowaniu ubezpieczeń społecznych, jak też w ocenie polityki publicznej. Publikując sprawozdania w tym zakresie, przyczynia się do informowania obywateli.

Rachunki administracji publicznej są kontrolowane gruntownie i regularnie, dając wierny obraz wyników zarządzania, stanu posiadania i sytuacji finansowej.

Artykuł 48⁵²

Z zachowaniem trzech ostatnich ustępów art. 28, porządek dzienny obrad określa każda z izb.

Dwa tygodnie posiedzeń z czterech, na zasadzie pierwszeństwa, są zarezerwowane dla Rządu na rozpatrzenie w porządku obrad projektów ustaw i debaty z nimi związane.

Ponadto, na zasadzie pierwszeństwa, na wniosek Rządu wpisuje się do porządku obrad: projekty ustaw finansowych, ustaw o finansowaniu ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem ustępu następnego, teksty przekazane przez inną izbę co najmniej od sześciu tygodni, projekty o stanach kryzysowych i dotyczące art. 35.

Tydzień z czterech tygodni posiedzeń rezerwuje się, na zasadzie pierwszeństwa, dla porządku ustalonego

⁵¹ Art. 47-2 wprowadzony przez art. 22 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁵² Treść art. 48 w brzmieniu nadanym przez art. 23 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

przez samą izbę, który obejmuje kontrolę działalności rządu i ocenę polityk publicznych.

Jedno posiedzenie w miesiącu rezerwuje się dla porządku obrad ustalane przez każdą z izb z inicjatywy ugrupowań opozycyjnych zainteresowanej izby, jak też i grup mniejszości parlamentarnej.

Co najmniej jedno posiedzenie w tygodniu, wliczając w to także i okres sesji nadzwyczajnych, o których mowa w art. 29, rezerwuje się, na zasadzie pierwszeństwa, na zapytania członków Parlamentu i na odpowiedzi członków Rządu.

Artykuł 49

Premier, po obradach Rady Ministrów, stawia przed Zgromadzeniem Narodowym wniosek o udzielenie Rządowi wotum zaufania w związku z programem rządu, ewentualnie w związku z deklaracją dotyczącą ogólnej polityki.

Zgromadzenie Narodowe pociąga Rząd do odpowiedzialności w drodze uchwalenia wotum nieufności. Wniosek taki jest dopuszczalny tylko, jeżeli został podpisany przez co najmniej jedną dziesiątą członków Zgromadzenia Narodowego. Głosowanie nie może się odbyć przed upływem 48 godzin od złożenia wniosku. Uwzględniane są jedynie głosy popierające wniosek o wotum nieufności, który to wniosek może być przyjęty tylko większością głosów członków Zgromadzenia. Z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustępie następnym, ten sam deputowany może podpisać w ciągu jednej sesji zwyczajnej najwyżej trzy wnioski o wotum nieufności i tylko jeden w ciągu sesji nadzwyczajnej⁵³.

Premier może, po obradach Rady Ministrów, postawić wobec Zgromadzenia Narodowego wniosek o wotum zaufania w związku z głosowaniem nad projektem ustawy finansowej lub ustawy o finansowaniu ubezpieczeń społecznych. W takim przypadku projekt uważa się za przyjęty, chyba że w ciągu 24 godzin po postawieniu kwestii zaufania, zostanie złożony wniosek o udzielenie wotum nieufności i zostanie on uchwalony w trybie, o którym mowa w ustępie poprzednim. Premier może ponadto zastosować tę procedurę w związku z innym rządowym lub parlamentarnym projektem ustawy raz w ciągu sesji⁵⁴.

⁵³ Treść ust. 2 art. 49 w brzmieniu nadanym przez art. 5 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 VIII 1995 r.

⁵⁴ Ust. 3 art. 49 zmieniony przez art. 24 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

Premier może zwrócić się do Senatu z wnioskiem o aprobatę rządowej deklaracji dotyczącej ogólnej polityki.

Artykuł 50

W przypadku gdy Zgromadzenie Narodowe uchwali wotum nieufności bądź odrzuci rządowy program lub deklarację dotyczącą ogólnej polityki, Premier składa Prezydentowi Republiki dymisję Rządu.

Artykuł 50-1⁵⁵

Rząd może złożyć, przed jedną z izb Parlamentu, z własnej inicjatywy lub na żądanie grupy parlamentarnej w rozumieniu art. 51-1, deklarację w określonej sprawie, która stanowi podstawę debaty i może, jeśli tak zadecyduje, uczynić ją przedmiotem głosowania, bez angażowania odpowiedzialności Rządu.

Artykuł 51

Zamknięcie sesji zwyczajnej lub nadzwyczajnej ulega z mocy prawa odroczeniu w celu umożliwienia, w danym przypadku, zastosowania postanowień art. 49. W tym samym celu z mocy prawa przewiduje się dodatkowe posiedzenia⁵⁶.

Artykuł 51-1⁵⁷

Regulamin każdej z izb określa uprawnienia grup parlamentarnych funkcjonujących w izbie. Przyznaje on specjalne prawa grupom opozycji działającym w izbie, jak też grupom mniejszości parlamentarnej.

Artykuł 51-2

W celu wykonywania czynności kontrolnych i ocen określonych w ustępie pierwszym art. 24, w każdej z izb mogą być tworzone komisje śledcze dla zbierania informacji na warunkach określonych w ustawie.

Ustawa określa zasady ich organizacji i funkcjonowania. Warunki ich tworzenia określa regulamin każdej z izb.

⁵⁵ Art. 50-1 wprowadzony przez art. 25 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z dnia 23 lipca 2008 r.

⁵⁶ Treść art. 51 w brzmieniu nadanym przez art. 6 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

⁵⁷ Art. 51-1 i art. 51-2 wprowadzone przez art. 26 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z dnia 23 lipca 2008 r.

Rozdział VI

O traktatach i umowach międzynarodowych

Artykuł 52

Prezydent Republiki negocjuje i ratyfikuje traktaty. Jest on informowany o wszelkich rokowaniach zmierzających do zawarcia umowy międzynarodowej niepodlegającej ratyfikacji.

Artykuł 53

Traktaty pokojowe, traktaty handlowe, traktaty lub umowy odnoszące się do organizacji międzynarodowych, jak również obciążające państwo finansowo, zmieniające postanowienia natury ustawowej, odnoszące się do statusu jednostki i pociągające za sobą odstąpienie, zamianę lub przyłączenie terytorium, mogą być ratyfikowane lub zatwierdzane tylko na podstawie ustawy.

Wchodzą one w życie dopiero po ich ratyfikacji lub zatwierdzeniu.

Wszelkie odstąpienie, zamiana lub przyłączenie terytorium jest nieważne bez zgody zainteresowanej ludności.

Artykuł 53-1⁵⁸

Republika może zawrzeć z państwami europejskimi, które są związane identycznymi zobowiązaniami w sprawach azylu i ochrony praw człowieka oraz podstawowych wolności, umowy określające wzajemne kompetencje stron w dziedzinie rozpatrywania skierowanych do nich wniosków o azyl.

Jednakże, jeżeli nawet wnioski te nie wchodzą na podstawie tych umów w zakres kompetencji władz Republiki, mają one zawsze prawo udzielenia azylu każdemu cudzoziemcowi prześladowanemu z powodu jego działalności na rzecz wolności lub ubiegającemu się o opiekę Francji z innych powodów.

Artykuł 53-2⁵⁹

Republika może uznać jurysdykcję Międzynarodowego Trybunału Karnego na warunkach określonych w traktacie zawartym 18 lipca 1998 r.

⁵⁸ Art. 53-1 został wprowadzony ustawą konstytucyjną nr 93-1256 z 25 listopada 1993 r.

⁵⁹ Art. 53-2 został wprowadzony ustawą konstytucyjną nr 99-568 z 8 lipca 1999 r.

Artykuł 54⁶⁰

Jeżeli Rada Konstytucyjna na wniosek Prezydenta Republiki, Premiera, przewodniczącego jednej lub drugiej izby bądź sześćdziesięciu deputowanych albo sześćdziesięciu senatorów stwierdzi, że umowa międzynarodowa zawiera postanowienie sprzeczne z Konstytucją, upoważnienie do ratyfikacji lub zatwierdzenia nie może być udzielone przed dokonaniem zmiany Konstytucji.

Artykuł 55

Traktaty lub umowy prawidłowo ratyfikowane bądź zatwierdzone mają od ich ogłoszenia moc wyższą niż ustawy, o ile zasada ta jest stosowana przez drugą stronę wobec tych umów lub traktatów.

Rozdział VII

Rada Konstytucyjna

Artykuł 56

Rada Konstytucyjna składa się z dziewięciu członków, których kadencja trwa 9 lat i nie podlega przedłużeniu. Skład Rady Konstytucyjnej odnawia się co 3 lata w jednej trzeciej. Trzech członków mianuje Prezydent Republiki, trzech – przewodniczący Zgromadzenia Narodowego, trzech – przewodniczący Senatu. W przypadku tych nominacji stosowana jest procedura, o której mowa w ustępie ostatnim art. 13. Przewodniczący izb dokonują nominacji na podstawie opinii właściwej komisji stałej odpowiedniej izby.

Poza wymienionymi dziewięcioma członkami w skład Rady Konstytucyjnej wchodzi dożywotnio z mocy prawa byli Prezydenci Republiki.

Przewodniczącemu Rady mianuje Prezydent Republiki. W przypadku równości liczby głosów Przewodniczącemu przysługuje głos rozstrzygający.

Artykuł 57

Funkcje członka Rady Konstytucyjnej są niepołączalne z funkcją ministra lub członka Parlamentu. Inne przypadki niepołączalności określa ustawa organiczna.

Artykuł 58

Rada Konstytucyjna czuwa nad prawidłowością wyboru Prezydenta Republiki.

⁶⁰ Treść art. 54 w brzmieniu nadanym przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 92-554 z 25 czerwca 1992 r.

Rozpatruje protesty wyborcze i ogłasza wyniki głosowania.

Artykuł 59

Rada Konstytucyjna orzeka w przypadku zakwestionowania prawidłowości wyborów deputowanych i senatorów.

Artykuł 60⁶¹

Rada Konstytucyjna czuwa nad prawidłowością przeprowadzania referendum, o których mowa w art. 11 i art. 89, oraz ogłasza ich wyniki.

Artykuł 61

Ustawy organiczne przed ich promulgacją, projekty ustaw wymienionych w art. 11 przed poddaniem ich pod referendum oraz regulaminy izb parlamentarnych przed ich wejściem w życie powinny być przedłożone Radzie Konstytucyjnej, która orzeka o ich zgodności z Konstytucją⁶².

W tym samym celu Prezydent Republiki, Premier, Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego, Przewodniczący Senatu, jak również sześćdziesięciu deputowanych lub sześćdziesięciu senatorów mogą skierować do Rady Konstytucyjnej każdą ustawę przed jej promulgacją⁶³.

W przypadkach określonych w dwóch poprzednich ustępach Rada Konstytucyjna powinna wydać orzeczenie w ciągu miesiąca. Jednakże na wniosek Rządu w przypadku pilnym okres ten może być skrócony do ośmiu dni.

W tych przypadkach wniesienie sprawy do Rady Konstytucyjnej wstrzymuje bieg terminów promulgacji.

Artykuł 61-1⁶⁴

Jeżeli w toku postępowania przed sądem zostanie postawiony zarzut, że przepis prawa narusza prawa i wolności zagwarantowane w Konstytucji, Rada Konstytucyjna może zająć się tą kwestią na wniosek

Rady Stanu lub Sądu Kasacyjnego, wydając orzeczenie w określonym terminie.

Ustawa organiczna określa warunki stosowania niniejszego artykułu.

Artykuł 62

Przepis uznany za sprzeczny z Konstytucją na podstawie art. 61 nie może być promulgowany ani wejść w życie⁶⁵.

Przepis uznany za niekonstytucyjny na podstawie art. 61-1 zostaje uchylony z dniem publikacji orzeczenia Rady Konstytucyjnej lub od daty późniejszej podanej w tym orzeczeniu. Rada Konstytucyjna określa warunki i granice, kiedy mogą być kwestionowane skutki przepisu⁶⁶.

Orzeczenia Rady Konstytucyjnej nie podlegają żadnemu odwołaniu. Są one wiążące dla wszystkich władz publicznych oraz wszelkich organów administracyjnych i sądowych.

Artykuł 63

Ustawa organiczna określa zasady organizacji i funkcjonowania Rady Konstytucyjnej, tryb postępowania przed Radą, a w szczególności terminy przewidziane dla wnoszenia protestów.

Rozdział VIII

O władzy sądowniczej⁶⁷

Artykuł 64

Prezydent Republiki jest gwarantem niezależności władzy sądowniczej.

Korzysta on z pomocy Najwyższej Rady Sądownictwa.

Ustawa organiczna określa status sędziów i prokuratorów.

Sędziowie są nieusuwalni.

Artykuł 65

Najwyższa Rada Sądownictwa składa się z dwu sekcji, jedna jest właściwa dla sędziów, druga dla prokuratorów.

Sekcja właściwa dla sędziów działa pod przewodnictwem Pierwszego Przewodniczącego Sądu Ka-

⁶¹ Art. 60 znolizowany przez art. 12 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r., oraz przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 2005-204 z 1 marca 2005 r.

⁶² Ust. 1 art. 61 znolizowany przez art. 28 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2003 r.

⁶³ Treść ust. 2 art. 61 w brzmieniu nadanym przez ustawę konstytucyjną nr 74-904 z 29 X 1974 r.

⁶⁴ Art. 61-1 wprowadzony przez art. 29 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z dnia 23 lipca 2008 r.

⁶⁵ Ust. 1 art. 62 zmieniony przez art. 30 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z dnia 23 lipca 2008 r.

⁶⁶ Ust. 2 art. 62 wprowadzony przez ww.

⁶⁷ W oryginale: „de l'autorite judiciaire”.

sacyjnego. W jej skład wchodzi ponadto: pięciu sędziów, jeden prokurator, jeden radca stanu desygnowany przez Radę Stanu, jeden adwokat, sześć wybitnych osobistości nienależących ani do prokuratury i sądownictwa, ani do administracji. Prezydent Republiki, Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego oraz Przewodniczący Senatu wyznaczają po dwie osobistości każdy. Procedura, o której mowa w ustępie ostatnim art. 13, jest stosowana w przypadku nominacji wybitnych osobistości. Nominacje dokonywane przez przewodniczących izb parlamentu podlegają opiniowaniu właściwych komisji stałych, odpowiedniej izby.

Sekcji właściwej dla prokuratorów przewodniczy Prokurator Generalny przy Sądzie Kasacyjnym. W jej skład wchodzi ponadto: pięciu prokuratorów, jeden sędzia, radca stanu, adwokat oraz sześć osobistości, o których mowa w ustępie drugim.

Sekcja Najwyższej Rady Sądownictwa właściwa dla sędziów przedstawia wnioski dotyczące powoływania sędziów Sądu Kasacyjnego, Pierwszego Prezesa Sądu Apelacyjnego i przewodniczącego trybunału wielkiej instancji⁶⁸. Inni sędziowie są powoływani na podstawie jej akceptującej opinii.

Sekcja Najwyższej Rady Sądownictwa właściwa dla prokuratorów wydaje opinie w sprawie powoływania prokuratorów.

Sekcja Rady Najwyższej Sądownictwa właściwa dla sędziów działa jako sąd dyscyplinarny dla sędziów. W jej skład wchodzi wówczas oprócz osób, o których mowa w ustępie drugim, także sędzia należący do składu sekcji właściwej dla prokuratorów.

Prokuratorowska Sekcja Najwyższej Rady Sądownictwa wydaje opinie w sprawach sankcji dyscyplinarnych wobec prokuratorów. W jej skład wchodzi również prokurator, należący do sekcji właściwej dla sędziów.

Najwyższa Rada Sądownictwa zbiera się na posiedzenia plenarne w celu wydania opinii dla Prezydenta Republiki zgodnie z art. 64. W tym samym składzie wypowiada się w kwestiach dotyczących etyki sędziów i prokuratorów, jak też o problemach dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości na żądanie Ministra Sprawiedliwości. Skład plenarny Rady obejmuje trzech z pięciu sędziów, o których mowa w ustępie drugim, trzech z pięciu prokuratorów, o których mowa w ustępie trzecim, jak również

⁶⁸ W oryginale: „de tribunal de grande instance” – sąd I instancji w sprawach ważniejszych.

radcę stanu, adwokata, sześć wybitnych osobistości, o których mowa w ustępie drugim. Radzie przewodniczy Pierwszy Prezes Sądu Kasacyjnego, którego może zastąpić Prokurator Generalny przy tym Sądzie.

Z wyjątkiem spraw dyscyplinarnych, Minister Sprawiedliwości może brać udział w posiedzeniach Sekcji Najwyższej Rady Sądownictwa.

Najwyższą Radę Sądownictwa zwołuje się w celu rozpatrzenia spraw należących do kompetencji sądownictwa na warunkach określonych przez ustawę organiczną.

Ustawa organiczna określa warunki stosowania niniejszego artykułu.

Artykuł 66

Nikt nie może zostać arbitralnie pozbawiony wolności.

Władza sądownicza jako strażnik nietykalności osobistej, zapewnia poszanowanie tej zasady w sposób przewidziany w ustawie.

Artykuł 66-1⁶⁹

Nikt nie może zostać skazany na karę śmierci.

Rozdział IX Sąd Najwyższy⁷⁰

Artykuł 67⁷¹

Prezydent Republiki nie odpowiada za swe akty urzędowe, z zastrzeżeniem postanowień artykułów 53-2 i 68.

W okresie sprawowania urzędu Prezydent Republiki nie może być pociągnięty do odpowiedzialności przed żadną francuską władzą sądowniczą ani administracyjną, ani wzywany do złożenia zeznań lub informacji, ani ścigany. Bieg terminów przedawnienia i terminów prekluzyjnych ulega zawieszeniu na okres kadencji.

Procedury, które stanowią przeszkodę w prowadzeniu postępowania mogą zostać podjęte przeciwko niemu po upływie miesiąca po zakończeniu urzędowania.

⁶⁹ Art. 66-1 wprowadzony przez ustawę konstytucyjną nr 2007-239 z 23 lutego 2007 r.

⁷⁰ Tytuł wprowadzony przez art. 1 ustawy konstytucyjnej nr 2007-238 z 23 lutego 2007 r.

⁷¹ Art. 67 wprowadzony przez ustawę konstytucyjną nr 2007-238 z 23 lutego 2007 r.

Artykuł 68⁷²

Prezydent Republiki może być pozbawiony urzędu tylko w wypadku zaniedbania swych obowiązków w sposób niedający się pogodzić z wykonywaniem mandatu. O pozbawieniu go urzędu orzeka Parlament działający jako Sąd Najwyższy.

Propozycja zebrania się Sądu Najwyższego złożona przez jedną z izb Parlamentu jest niezwłocznie przekazywana drugiej izbie, która wypowiada się w tej sprawie w ciągu piętnastu dni.

Sądowi Najwyższemu przewodniczy przewodniczący Zgromadzenia Narodowego. Sąd w ciągu miesiąca orzeka w głosowaniu tajnym o usunięciu z urzędu ze skutkiem natychmiastowym.

Decyzje o zastosowaniu niniejszego artykułu podejmowane są większością dwóch trzecich członków tworzących izbę lub członków Sądu Najwyższego. Zakazana jest delegacja głosowania. Pod uwagę bierze się wyłącznie głosy aprobujące propozycję zwolnienia Sądu Najwyższego lub usunięcia Prezydenta ze stanowiska.

Ustawa organiczna określa warunki stosowania niniejszego artykułu.

Rozdział X O odpowiedzialności karnej członków rządu⁷³

Artykuł 68-1

Członkowie Rządu ponoszą odpowiedzialność karłą za czyny popełnione podczas sprawowania swych funkcji, i uznawane w momencie ich popełnienia za zbrodnię lub występki.

Są oni sądeni przez Trybunał Sprawiedliwości Republiki.

Trybunał Sprawiedliwości związany jest definicją zbrodni lub występk, jak również sankcjami karnymi, przewidzianymi w ustawach.

Artykuł 68-2

Trybunał Sprawiedliwości Republiki składa się z piętnastu sędziów: dwunastu parlamentarzystów wybranych w równej liczbie przez Zgromadzenie Na-

⁷² Art. 68 znolizowany przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 93-952 z 27 lipca 1993 r., a następnie zmieniony przez ustawę konstytucyjną nr 2007-238 z 23 lutego 2007 r.

⁷³ Rozdział X wraz z art. 68-1 i 68-2 został wprowadzony przez art. 4 ustawy konstytucyjnej nr 93-952 z 27 lipca 1993 r.

rodowe i Senat, ze swego grona, po każdorazowym całkowitym lub częściowym odnowieniu składu tych izb, i trzech sędziów Sądu Kasacyjnego, z których jeden przewodniczy Trybunałowi Sprawiedliwości Republiki.

Każda osoba, która uważa się za pokrzywdzoną przez zbrodnię lub występki popełniony przez członka Rządu w związku z wykonywaniem jego funkcji, może wnieść skargę do komisji skarg.

Komisja ta zarządza bądź umorzenie postępowania, bądź przekazanie wniosku Prokuratorowi Generalnemu przy Sądzie Kasacyjnym w celu skierowania go do Trybunału Sprawiedliwości Republiki.

Prokurator Generalny przy Sądzie Kasacyjnym może także z urzędu skierować sprawę do Trybunału Sprawiedliwości Republiki na podstawie opinii komisji skarg.

Ustawa organiczna określa zasady stosowania niniejszego artykułu.

Artykuł 68-3⁷⁴

Przepisy niniejszego rozdziału mają zastosowanie również do czynów popełnionych przed jego wejściem w życie.

Rozdział XI⁷⁵ Rada Ekonomiczna, Społeczna i Środowiska Naturalnego⁷⁶

Artykuł 69

Rada Ekonomiczna, Społeczna i Środowiska Naturalnego opiniuje, na wniosek rządu, rządowe projekty ustaw, ordonanse lub dekrety, jak również przedkładane jej parlamentarne projekty ustaw.

Rada Ekonomiczna, Społeczna i Środowiska Naturalnego może wyznaczać jednego ze swych członków do przedstawienia izbom Parlamentu opinii Rady o przedłożonych jej rządowych i parlamentarnych projektach ustaw.

Ustawa organiczna określa warunki kierowania petycji do Rady Ekonomicznej, Społecznej i Środowi-

⁷⁴ Art. 68-3 został wprowadzony przez art. 10 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

⁷⁵ W pierwotnym tekście konstytucji rozdział ten oznaczono jako X, w wyniku zmiany dokonanej przez art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 93-952 z 27 lipca 1993 r. funkcjonuje jako rozdz. XI.

⁷⁶ Tytuł rozdziału zmieniony przez art. 32 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

ska Naturalnego. Po ich rozpatrzeniu Rada kieruje do Rządu i Parlamentu propozycje załatwienia petycji.

Artykuł 70

Rada Ekonomiczna, Społeczna i Środowiska Naturalnego może również przedstawiać Rządowi i Parlamentowi opinię w kwestiach dotyczących spraw ekonomicznych, społecznych i z zakresu środowiska naturalnego. Rząd może także zasięgać opinii Rady w sprawach projektów programowych, określających wieloletnie założenia finansów publicznych. Każdy plan, a także projekt ustawy programowej o charakterze ekonomicznym, społecznym lub z zakresu środowiska naturalnego są przedkładane Radzie do zaopiniowania⁷⁷.

Artykuł 71

Skład Rady Ekonomicznej, Społecznej i Środowiska Naturalnego, której liczba nie może przekroczyć dwustu trzydziestu trzech członków i zasady jej funkcjonowania określa ustawa organiczna⁷⁸.

Rozdział XI bis Obrońca Praw⁷⁹

Artykuł 71-1

Obrońca Praw⁸⁰ czuwa nad przestrzeganiem praw i wolności przez administrację państwa, wspólnoty terytorialne, zakłady publiczne, jak również przez wszystkie organizacje wypełniające misję służb publicznych lub którym ustawa organiczna przyznała takie kompetencje.

Na warunkach określonych w ustawie organicznej, każda osoba uważająca się za pokrzywdzoną działaniem służb publicznych lub organów, o których mowa w ustępie pierwszym, może zwrócić się do Obrońcy Praw. Może on działać także z urzędu.

Ustawa organiczna określa kompetencje i sposób interwencji Obrońcy Praw. Ustawa określa warunki, na jakich może on współdziałać z kolegium w celu wykonywania określonych kompetencji.

⁷⁷ Treść art. 70 poprzednio znolelizowany przez art. 11 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r., obecne brzmienie nadane przez art. 34 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁷⁸ Treść art. 71 w brzmieniu nadanym przez art. 35 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁷⁹ Rozdział XI bis wraz z art. 71-1 wprowadzony przez art. 41 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁸⁰ W oryginale: „Le Défenseur des droits”.

Obrońcę Praw mianuje Prezydent Republiki na sześcioletnią kadencję, niepodlegającą wznowieniu, zgodnie z procedurą, o której mowa w ustępie ostatnim art. 13. Jego funkcje są niepołączalne ze stanowiskiem członka Rządu i parlamentarzysty. Inne przyładki niepołączalności określa ustawa organiczna.

Obrońca Praw przedkłada informacje o swej działalności Prezydentowi Republiki i Parlamentowi.

Rozdział XII⁸¹

O wspólnotach terytorialnych

Artykuł 72⁸²

Wspólnotami terytorialnymi Republiki są gminy, departamenty, regiony, wspólnoty o statusie szczególnym oraz wspólnoty zamorskie, których status jest określony przez art. 74. Wszystkie inne wspólnoty terytorialne tworzy się w drodze ustawy w miejsce jednej lub kilku wspólnot wymienionych w tym ustępie.

Wspólnoty terytorialne są powołane do podejmowania decyzji w pełnym zakresie władztwa, które mogą być lepiej urzeczywistniane na ich szczeblu.

Na warunkach przewidzianych w ustawie, wspólnoty swobodnie sprawują swoją władzę poprzez wybierane rady i mają prawo wydawania aktów prawnych w celu realizacji swoich uprawnień.

W sytuacjach przewidzianych w ustawie organicznej i z wyjątkiem przypadków dotyczących istotnych warunków korzystania z wolności publicznych lub praw gwarantowanych konstytucyjnie, wspólnoty terytorialne lub ich związki mogą, w przypadkach gdy ustawy lub rozporządzenia to przewidują, uchylać, tytułem eksperymentu w określonym celu i na ustalony okres, postanowienia ustawy lub rozporządzenia, które określają wykonywanie ich uprawnień.

Żadna wspólnota terytorialna nie może sprawować nadzoru nad inną wspólnotą. Jednakże jeśli wykonywanie kompetencji rodzi konieczność współdziałania wielu wspólnot terytorialnych, ustawa może upoważnić jedną z nich do zorganizowania szczegółów wspólnych działań.

We wspólnotach terytorialnych Republiki reprezentant państwa, reprezentant każdego z ministrów

⁸¹ Niniejszy rozdział, początkowo XI, obecnie XII na mocy art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 93-952 z 27 VI 1993 r.

⁸² Treść art. 72 w brzmieniu nadanym ustawą konstytucyjną nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

Rządu ma obowiązek kontrolować zarządzanie i przestrzeganie ustaw w interesie narodowym.

Artykuł 72-1⁸³

Ustawa określa warunki, w jakich wyborcy każdej wspólnoty terytorialnej mogą w drodze składania petycji żądać wpisania do porządku obrad zgromadzenia przedstawicielskiego tej wspólnoty sprawy z zakresu jej kompetencji.

Na zasadach określonych w ustawie organicznej, projekty wniesione pod obrady lub akty dotyczące kompetencji wspólnoty terytorialnej mogą być z jej inicjatywy poddane decyzji wyborców tej wspólnoty wyrażonej w drodze referendum.

Jeśli rozważa się utworzenie wspólnoty terytorialnej wyposażonej w statut szczególny albo zmianę jej organizacji, może być zarządzane w drodze ustawy zasięgnięcie opinii wyborców, wpisanych do spisów tej wspólnoty. Zmiana granic wspólnoty terytorialnej także może stanowić powód zasięgnięcia opinii wyborców na zasadach określonych w ustawie.

Artykuł 72-2⁸⁴

Wspólnoty terytorialne korzystają ze źródeł dochodów, którymi mogą swobodnie dysponować, na zasadach określonych w ustawie.

Mogą one otrzymywać całość lub część podatków wszystkich rodzajów. Ustawa może upoważnić je do ustalania wymiaru i stawek podatku w określonych granicach.

Dochody fiskalne i inne źródła własne wspólnot terytorialnych stanowią, dla każdej kategorii wspólnot, podstawową część całości ich źródeł dochodów. Ustawa organiczna ustala warunki, na jakich wprowadza się te zasady.

Każdemu przekazaniu kompetencji między państwo a wspólnoty terytorialne towarzyszy przyznanie odpowiednich środków do ich wykonania. Każdemu przyznaniu lub poszerzeniu kompetencji powodujących wzrost wydatków wspólnot terytorialnych odpowiada wzrost środków określonych w ustawie.

Ustawa przewiduje postanowienia o wyrównaniu w celu wspierania zasady równości wspólnot terytorialnych.

⁸³ Art. 72-1 wprowadzony przez art. 6 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

⁸⁴ Art. 72-2 wprowadzony przez art. 7 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

Artykuł 72-3⁸⁵

Republika uznaje, w łonie ludu francuskiego, ludność terytoriów zamorskich w ramach wspólnego ideału wolności, równości i braterstwa.

Gwadelupa, Gujana, Martynika, Reunion, Mayote, Saint-Barthélemy, Saint-Martin, Saint-Pierre et Miquelon, wyspy Wallis i Futtuna oraz Polinezja Francuska są zarządzane zgodnie z art. 73, który odnosi się do departamentów i regionów zamorskich oraz wspólnot terytorialnych utworzonych w ramach ostatniego ustępu art. 73, natomiast w odniesieniu do innych wspólnot zgodnie z art. 74⁸⁶.

Status Nowej Kaledonii określony został w rozdziale XIII.

Ustawa określa status i szczególną administrację francuskich ziem południowych i antarktycznych oraz Clipperton⁸⁷.

Artykuł 72-4⁸⁸

Żadna zmiana dotycząca całości lub części jednej ze wspólnot wymienionych w ust. 2 art. 72-3 ani systemu określonego w art. 73 i 74 nie może być wprowadzona bez zgody wyborców wspólnoty lub części zainteresowanej wspólnoty, wyrażonej uprzednio w trybie określonym w następnym ustępie. Zmiany te są dokonywane ustawą organiczną.

Prezydent Republiki, na wniosek Rządu podczas trwania sesji lub na wspólny wniosek obu izb opublikowany w „Journal Officiel”, może zarządzić zasięgnięcie opinii wyborców wspólnoty terytorialnej terytoriów zamorskich w sprawach dotyczących jej organizacji, kompetencji lub systemu prawnego. Jeśli zasięgnięcie opinii dotyczy zmian przewidzianych w ustępie poprzednim i jest przeprowadzane na wniosek Rządu, ma on obowiązek wobec każdej z izb złożenia stosownej deklaracji, po której następuje debata parlamentarna.

Artykuł 73

W departamentach i regionach zamorskich ustawy i rozporządzenia stosuje się z mocy prawa. Mogą one być poddawane zabiegom dostosowawczym w celu

⁸⁵ Art. 72-3 wprowadzony przez art. 8 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

⁸⁶ Ust. 2 art. 72-3 znowelizowany przez art. 37 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁸⁷ Ust. 4 art. 72-3 znowelizowany przez art. 37 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁸⁸ Art. 72-4 wprowadziła ustawa konstytucyjna nr 2003-276 z 28 marca 2003 r. w art. 8.

ich przystosowania do szczególnych warunków i konieczności w tych wspólnotach.

Te zabiegi dostosowawcze mogą być podejmowane przez wspólnoty w sprawach, w których wspólnoty te mają przyznane uprawnienia i jeśli zabiegi te są dopuszczone przez ustawy i rozporządzenia.

Odstępując od postanowień ustępu pierwszego i w celu zapewnienia ich specyfiki, wspólnoty, do których ma zastosowanie niniejszy artykuł, mogą zostać upoważnione przez ustawę lub rozporządzenie do samodzielnego określenia norm stosowanych na ich obszarze, jednak w ograniczonej liczbie spraw należących do materii ustawy lub rozporządzenia.

Normy te nie mogą dotyczyć obywatelstwa, praw obywatelskich, gwarancji wolności publicznych, stanu cywilnego i zdolności prawnej osób, organizacji wymiaru sprawiedliwości, prawa karnego, procedury karnej, polityki zagranicznej, obrony, bezpieczeństwa i porządku publicznego, pieniądza, kredytu i wymiany, a także prawa wyborczego. Wyliczenie to może zostać sprecyzowane i uzupełnione przez ustawę organiczną.

Przepisy zawarte w dwóch poprzednich ustępach nie mają zastosowania w departamentach i regionie Reunion.

Upoważnienia przewidziane w ustępach drugim i trzecim są podejmowane na wniosek zainteresowanej wspólnoty, na zasadach i z zastrzeżeniami przewidzianymi w ustawie organicznej. Nie mogą one znajdować zastosowania, gdy wchodzi w grę istotne warunki wykonywania i korzystania z wolności publicznych lub gwarancji konstytucyjnych.

Utworzenie w drodze ustawy wspólnoty terytorialnej zastępującej departament i region zamorski lub instytucji wspólnego zgromadzenia przedstawicielskiego dla tych dwóch wspólnot jest dopuszczalne tylko po uzyskaniu zgody wyborców tych wspólnot w formie przewidzianej w ustępie drugim art. 72-4.

Artykuł 74⁸⁹

Wspólnoty zamorskie określone w niniejszym artykule posiadają statut, który uwzględnia interesy każdej z nich w ramach Republiki.

Statut, który określa ustawa organiczna, uchwalona po wyrażeniu opinii przez zgromadzenie przedstawicielskie, ustala:

⁸⁹ Art. 74 zmieniony przez art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 92-554 z 25 czerwca 1992 r., obecne brzmienie nadane przez art. 9 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

- warunki, w których ustawy i rozporządzenia są stosowane,
- kompetencje tej wspólnoty, z zastrzeżeniem tych, które już są przez nią wykonywane, przekazanie przez państwo kompetencji nie może obejmować spraw, o których mowa w ustępie czwartym art. 73, sprecyzowanych i uzupełnionych w każdym przypadku przez ustawę organiczną;
- reguły organizacji i funkcjonowania instytucji wspólnoty i system wyborczy do jej zgromadzenia przedstawicielskiego;
- warunki, w których jej instytucje są konsultowane w sprawach dotyczących projektów i propozycji ustaw, i projektów ordonansów⁹⁰ lub dekretów zawierających postanowienia szczególne dla wspólnoty, jak też ratyfikacji bądź zatwierdzenia międzynarodowych zobowiązań zawartych w sprawach z zakresu ich kompetencji.

Ustawa organiczna może także określać w odniesieniu do tych wspólnot, które korzystają z autonomii, warunki w których:

- Rada Stanu sprawuje specyficzny nadzór jurysdykcyjny w odniesieniu do aktów zgromadzenia przedstawicielskiego podejmowanych z tytułu kompetencji, które posiada na podstawie ustawy;
- zgromadzenie przedstawicielskie może zmienić ustawę promulgowaną po wejściu w życie statutu wspólnoty, jeżeli Rada Konstytucyjna orzekająca na wniosek wspólnoty stwierdzi, że ustawa ta wkracza w zakres kompetencji tej wspólnoty;
- mają być przedsięwzięte przez wspólnotę środki uzasadnione potrzebami lokalnymi na rzecz ludności w zakresie zatrudnienia, prawa osiedlenia się, w celu pobudzenia aktywności zawodowej lub ochrony posiadanego majątku;
- wspólnota może partycypować, pod nadzorem państwa, w wykonywaniu kompetencji państwa, z poszanowaniem gwarancji przyznanych na całość terytorium państwowego dla wykonywania wolności publicznych.

Inne sposoby szczególnej organizacji wspólnot, wskazanych w niniejszym artykule, są określane i zmieniane w drodze ustawy przyjętej po zasięgnięciu opinii ich zgromadzeń przedstawicielskich.

⁹⁰ Zob. przypis 13.

Artykuł 74-1⁹¹

We wspólnotach zamorskich, wymienionych w art. 74 i w Nowej Kaledonii, Rząd może – w drodze ordonansu – niezbędne adaptacje, w sprawach należących do kompetencji państwa, rozszerzyć na wspólnoty zamorskie, wymienione w art. 74 i na Nową Kaledonię, przepisy o charakterze legislacyjnym obowiązujące w metropolii, chyba że ustawa wyklucza w sposób wyraźny zastosowanie tej procedury⁹².

Ordonanse te są wydawane przez Radę Ministrów po zasięgnięciu opinii zainteresowanego zgromadzenia przedstawicielskiego i Rady Stanu. Wchodzą one w życie po ich publikacji. Stają się nieważne w braku ich akceptacji przez Parlament w terminie osiemnastu miesięcy od opublikowania.

Artykuł 75

Obywatele Republiki posiadający inny status prawny niż przewidziany w art. 34, zachowują ten status, dopóki się go nie zrzekną.

Artykuł 75-1

Języki regionalne należą do dziedzictwa Francji⁹³.

Rozdział XIII⁹⁴ Przepisy przejściowe dotyczące Nowej Kaledonii

Artykuł 76

Ludność Nowej Kaledonii zostanie wezwana do wypowiedzenia się przed 31 grudnia 1998 r. w sprawie postanowień umowy podpisanej w Numea 5 maja 1998 r. i opublikowanej 27 maja 1998 r. w *Journal Officiel de la République Française*.

Do udziału w głosowaniu dopuszczone są osoby spełniające warunki określone w art. 2 ustawy nr 88-1028 z 9 listopada 1988 r.

⁹¹ Art. 74-1 został wprowadzony przez art. 11 ustawy konstytucyjnej nr 2003-276 z 28 marca 2003 r.

⁹² Ust. 1 art. 74-1 znolizowany przez art. 39 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁹³ Art. 75-1 został wprowadzony przez art. 40 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁹⁴ Pierwotny rozdział XIII został uchylony na mocy ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r. Przywrócony został pod zmienionym tytułem i z inną treścią dwóch zawartych w nim artykułów 76 i 77 przez ustawę konstytucyjną nr 98-610 z 20 lipca 1998 r.

Środki niezbędne do organizacji i przeprowadzenia głosowania zostaną przedsięwzięte dekretem Rady Stanu rozpatrzonym na posiedzeniu Rady Ministrów.

Artykuł 77

Po uzyskaniu aprobaty w drodze głosowania, o którym mowa w art. 76, ustawa organiczna, przyjęta po uzyskaniu opinii zgromadzenia przedstawicielskiego Nowej Kaledonii, w celu zapewnienia jej rozwoju i w poszanowaniu orientacji wyrażonej w umowie i stosownie do sposobu niezbędnego do jej wprowadzenia określi:

- kompetencje państwa, które zostaną przekazane w sposób ostateczny instytucjom Nowej Kaledonii, tryb i kolejność ich przekazania, jak też rozłożenie w czasie wynikających stąd obciążeń;
- zasady dotyczące organizacji i funkcjonowania instytucji Nowej Kaledonii, a szczególnie warunków, w których pewne kategorie aktów zgromadzenia przedstawicielskiego Nowej Kaledonii mogą zostać poddane przed publikacją pod kontrolę Rady Konstytucyjnej⁹⁵;
- zasady dotyczące obywatelstwa, systemu wyborczego, zatrudnienia oraz zwyczajowego statusu cywilnego;
- warunki i terminy, w których zainteresowana ludność Nowej Kaledonii zostanie wezwana do wypowiedzenia się w sprawie pełnej suwerenności.

Inne środki niezbędne do wprowadzenia w życie umowy wymienionej w art. 76 określa ustawa.

W celu określenia kręgu wyborców uprawnionych do wyboru zgromadzenia przedstawicielskiego Nowej Kaledonii i prowincji, tworzy się listę, której dotyczą umowy wymienione w art. 76 i art. 188 i 189 ustawy organicznej nr 99-209 z 19 marca 1999 r. dotyczącej Nowej Kaledonii, a którą jest spis przygotowany z okazji głosowania zawierający także osoby niedopuszczone do udziału w głosowaniu⁹⁶.

Artykuły 78 do 86

[Uchylone]⁹⁷

⁹⁵ Ust. 3 art. 77 w brzmieniu nadanym przez ustawę konstytucyjną nr 2007-237 z 23 lutego 2007 r.

⁹⁶ Ust. 7 art. 77 wprowadzony przez ustawę konstytucyjną nr 2007-237 z 23 lutego 2007 r.

⁹⁷ Artykuły ww. uchylone przez art. 14 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

Rozdział XIV⁹⁸ O frankonii⁹⁹ i o umowach stowarzyszeniowych

Artykuł 87

Republika uczestniczy w rozwoju solidarności i współpracy między państwami i narodami strefy języka francuskiego¹⁰⁰.

Artykuł 88

Republika może zawierać umowy z państwami, które pragną się z nią stowarzyszyć w celu rozwoju swej cywilizacji¹⁰¹.

Rozdział XV O Unii Europejskiej

Artykuł 88-1¹⁰²

Republika jest członkiem Unii Europejskiej utworzonej przez państwa, które dobrowolnie postanowiły wspólnie wykonywać niektóre swoje uprawnienia na mocy Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, stanowiące rezultat układu podpisanego w Lizbonie 13 grudnia 2007 r.

Artykuł 88-2

Ustawa określa reguły dotyczące europejskiego nakazu aresztowania w zastosowaniu aktów przyjętych przez instytucje Unii Europejskiej.

Artykuł 88-3¹⁰³

Pod warunkiem wzajemności i stosownie do postanowień przewidzianych w Traktacie o Unii Europejskiej podpisanym 7 lutego 1992 r., prawo głosowania

⁹⁸ Niniejszy rozdział, początkowo XIII, obecnie stał się XIV na mocy art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 93-952 z 27 lipca 1993 r.; obecne brzmienie tytułu wprowadzone przez art. 42 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

⁹⁹ Termin frankofonia (pisany małą literą) oznacza grupę osób posługujących się językiem francuskim jako jednym z kilku lub jedynym językiem codziennej komunikacji. Frankofonia (pisana wielką literą) oznacza grupę państw, krajów, w których język francuski jest traktowany jako narzędzie komunikacji w kontaktach oficjalnych między państwami.

¹⁰⁰ Art. 87 wprowadzony przez art. 42 ww. ustawy.

¹⁰¹ Treść art. 88 w brzmieniu nadanym na mocy art. 13 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

¹⁰² Artykuł wprowadzony przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

¹⁰³ Artykuł wprowadzony przez art. 5 ustawy konstytucyjnej nr 92-554 z 25 czerwca 1992 r.

i wybieralności w wyborach municypalnych może być przyznane jedynie obywatelom Unii mieszkającym we Francji. Obywatele ci nie mogą zajmować stanowiska mera ani jego zastępcy oraz brać udziału w wyłanianiu elektorów senatorskich i w wyborach do Senatu. Ustawa organiczna uchwalona w takim samym brzmieniu przez obie izby określa warunki stosowania niniejszego artykułu.

Artykuł 88-4

Rząd przedkłada Zgromadzeniu Narodowemu i Senatowi przed przekazaniem ich Radzie Unii Europejskiej, projekty europejskich aktów prawnych oraz inne projekty lub propozycje aktów Unii Europejskiej¹⁰⁴.

Zgodnie z warunkami określonymi w regulaminie każdej z izb, rezolucje europejskie mogą być przyjmowane w razie potrzeby poza sesją na podstawie projektów lub propozycji wymienionych w ust. 1, a także na podstawie każdego dokumentu pochodzącego od instytucji Unii Europejskiej.

W każdej izbie Parlamentu działa Komisja do Spraw Europejskich.

Artykuł 88-5¹⁰⁵

Każdy projekt ustawy upoważniającej do ratyfikacji traktatu dotyczącego przystąpienia państwa do Unii Europejskiej zostaje poddany przez Prezydenta Republiki pod referendum¹⁰⁶.

Jednakże, w drodze wniosku przyjętego większością trzech piątych głosów w identycznym brzmieniu przez każdą z izb, Parlament może przyjąć projekt ustawy w trybie przewidzianym w ustępie trzecim art. 89.

Artykuł 88-6¹⁰⁷

Zgromadzenie Narodowe lub Senat może wyrazić umotywowaną opinię w sprawie zgodności projektu europejskiego aktu prawnego z zasadą subsydiarności. Przewodniczący izby przesyła tę opinię Prze-

¹⁰⁴ Ustęp zmieniony przez art. 47 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

¹⁰⁵ Artykuł 88-5 nie stosuje się do przystąpienia będącego następstwem konferencji międzyrządowej, o zwołaniu której Rada Europejska postanowiła przed 1 lipca 2004 roku, zgodnie z art. 47 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

¹⁰⁶ Ten ustęp został zmieniony przez art. 47 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

¹⁰⁷ Art. 88-6 został wprowadzony przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 2008-103 z 4 lutego 2008 r.

wodniczącemu Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej. O tym fakcie powiadamia się Rząd.

Każda izba może zaskarżyć do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej europejski akt prawny naruszający zasadę subsydiarności. Zaskarżenie to Rząd przekazuje Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej¹⁰⁸.

W tym celu mogą być przyjęte rezolucje, w przypadku gdy Parlament nie odbywa sesji, zgodnie z zasadami inicjatywy i dyskusji określonymi przez regulamin izby. Na wniosek sześćdziesięciu deputowanych lub sześćdziesięciu senatorów zaskarżenie jest dokonywane z mocy prawa¹⁰⁹.

Artykuł 88-7¹¹⁰

Parlament może sprzeciwić się, w drodze głosowania wniosku przyjętego w jednakowym brzmieniu przez Zgromadzenie Narodowe i Senat, zmianie norm dotyczących stanowienia aktów Unii Europejskiej w drodze uproszczonej nowelizacji traktatów lub współpracy sądowej w sprawach cywilnych przez Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, określonych w traktacie podpisanym w Lizbonie 13 grudnia 2007 r.

Rozdział XVI¹¹¹ O zmianie Konstytucji

Artykuł 89

Inicjatywa w przedmiocie zmiany Konstytucji przysługuje zarówno Prezydentowi Republiki, na wniosek Premiera, oraz członkom Parlamentu.

Rządowy lub parlamentarny projekt zmiany Konstytucji winien być rozpatrzony zgodnie z postanowieniami, o których mowa w ustępie trzecim art. 42, i uchwalony przez obie izby w jednakowym brzmieniu. Zmiana wchodzi w życie po zatwierdzeniu jej w referendum¹¹².

¹⁰⁸ Ust. 2 art. 88-6 stanowi rezultat art. 47 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

¹⁰⁹ Ustępy 2 i 3 wprowadzone art. 47 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

¹¹⁰ Art. 88-7 wprowadzony przez art. 2 ustawy konstytucyjnej nr 2008-103 z 4 lutego 2008 r.

¹¹¹ Niniejszy rozdział, początkowo jako XIV, następnie XV, obecnie na mocy art. 3 ustawy konstytucyjnej nr 93-952 z 27 lipca 1993 r. jest oznaczony jako XVI.

¹¹² Ust. 2 art. 89 w brzmieniu nadanym przez art. 45 ustawy konstytucyjnej nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

Jednakże projektu zmiany Konstytucji nie poddaje się referendum, jeżeli Prezydent Republiki zdecydował przedłożyć go Parlamentowi zwołanemu w charakterze Kongresu; w takim przypadku projekt zmiany zostaje przyjęty, jeżeli wypowie się za nim większość trzech piątych ważnie oddanych głosów. Prezydium Kongresu jest Prezydium Zgromadzenia Narodowego.

Żadne postępowanie w sprawie zmiany Konstytucji nie może być wszczęte ani kontynuowane w przypadku zagrożenia integralności terytorium państwa.

Republikańska forma rządu nie może stanowić przedmiotu zmiany Konstytucji.

Rozdział XVII¹¹³

[uchylony]

Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.

Przedstawiciele Ludu Francuskiego, ukonstytuowani w Zgromadzenie Narodowe, uważając, że nieznaną, zapomnianą i lekceważoną Praw Człowieka są jedynymi przyczynami nieszczęść publicznych i nadużyć rządów, postanowili przedstawić w uroczystej Deklaracji naturalne, niezbywalne i święte prawa Człowieka, aby ta Deklaracja stała się obecna wśród członków społeczeństwa, przypominała im nieustannie ich prawa i obowiązki, aby akty Władzy Ustawodawczej i Wykonawczej mogły być w każdej chwili porównywane z celem każdej instytucji państwowej i były dzięki temu bardziej szanowane; aby żądania obywateli oparte odąd na zasadach prostych i niewątpliwych były ukierunkowane zawsze na utrzymanie Konstytucji i szczęścia ogólnego. Wobec powyższego, Zgromadzenie Narodowe uznaje i deklaruje, w obecności i pod auspicjami Istoty Najwyższej, następujące prawa Człowieka i Obywatela.

¹¹³ Niniejszy rozdział, początkowo jako XV „Postanowienia przejściowe”, następnie jako XVI, obecnie XVII, zawierający art. 90-93, został uchylony na mocy art. 14 ustawy konstytucyjnej nr 95-880 z 4 sierpnia 1995 r.

Artykuł I

Ludzie rodzą się i pozostają wolni i równi w swych prawach. Podstawą różnic społecznych może być tylko wzgląd na pożytek ogółu.

Artykuł II

Celem każdej organizacji politycznej jest zachowanie naturalnych i nieprzedawnialnych praw człowieka. Prawami tymi są: wolność, własność, bezpieczeństwo i opór przeciwko uciskowi.

Artykuł III

Źródło wszelkiego zwierzchnictwa spoczywa całkowicie w Narodzie. Żadne ciało, żadna jednostka nie może wykonywać władzy, która nie pochodzi wyraźnie od Narodu.

Artykuł IV

Wolność polega na możliwości czynienia wszystkiego, co nie szkodzi drugiemu; w ten sposób wykonywanie praw naturalnych każdego człowieka nie ma innych granic niż te, które zapewniają korzystanie z takich samych praw innym członkom społeczeństwa. Granice te może określać tylko ustawa.

Artykuł V

Ustawa może zabraniać tylko takiego postępowania, które szkodzi Społeczeństwu. Wszystko co nie jest zabronione przez ustawę, nie może być zakazane i nikt nie może być zmuszony do czynienia tego, czego ustawa nie nakazuje.

Artykuł VI

Ustawa jest wyrazem woli powszechnej. Wszyscy Obywatele mają prawo brać osobiście lub za pośrednictwem swych przedstawicieli udział w jej tworzeniu. Powinna ona być jednakowa dla wszystkich, zarówno kiedy broni, jak też kiedy karze. Wszyscy obywatele są równi wobec prawa i mają równy dostęp do wszystkich godności, stanowisk i funkcji publicznych, zależnie od ich uzdolnień i z zachowaniem tylko takich różnic, które wynikają z ich cnót i talentów.

Artykuł VII

Nikt nie może być oskarżony, zatrzymany ani więziony bez podstaw prawnych określonych w ustawie i z zachowaniem form przez nią wskazanych. Ci którzy oddziałują, wydają, wykonują lub zlecają wykonanie rozkazów arbitralnych winni być ukarani; lecz

każdy obywatel wezwany lub zatrzymany na podstawie ustawy winien natychmiast okazać posłuszeństwo; stawiając opór staje się winnym.

Artykuł VIII

Ustawa może ustanawiać tylko takie kary, które są oczywiście i ściśle niezbędne, nikt nie może być karany inaczej jak tylko na podstawie ustawy uchwalonej i ogłoszonej przed popełnieniem przestępstwa i legalnie stosowanej.

Artykuł IX

Każdy człowiek jest uważany za niewinnego aż do momentu, gdy zostanie uznany winnym.

Jeżeli koniecznym okaże się jego zatrzymanie, każde zastosowanie rygorów, które nie są niezbędne dla zabezpieczenia jego osoby, winno być surowo karane przez ustawę.

Artykuł X

Nikt nie powinien być niepokoiony z powodu swoich przekonań, także religijnych, pod warunkiem, że ich wyrażanie nie zakłóca porządku publicznego ustanowionego na podstawie ustawy.

Artykuł XI

Swobodne wyrażanie myśli i poglądów jest jednym z najcenniejszych praw Człowieka: każdemu Obywatelowi przysługuje więc wolność słowa, pisma i druku, a odpowiada tylko za nadużycie tej wolności w przypadkach określonych w ustawie.

Artykuł XII

Zagwarantowanie praw Człowieka i Obywatela wymaga istnienia publicznej siły zbrojnej: siła ta jest więc ustanowiona w interesie wszystkich, a nie tylko dla wygody tych, którym została powierzona.

Artykuł XIII

W celu utrzymania publicznej siły zbrojnej oraz dla pokrycia wydatków administracji niezbędny jest podatek powszechny. Powinien on być równo rozłożony na wszystkich Obywateli stosownie do ich możliwości.

Artykuł XIV

Wszyscy Obywatele mają prawo, stwierdzać, osobiście lub za pośrednictwem swych przedstawicieli, niezbędność podatku publicznego, wyrażania nań zgo-

dy w sposób swobodny, czuwania nad jego wykorzystaniem, ustalania jego wysokości, podstawy wymiaru, sposobu pobierania i czasu trwania.

Artykuł XV

Spółceństwo ma prawo żądać sprawozdania z działalności od każdego urzędnika publicznego.

Artykuł XVI

Spółceństwo, w którym nie ma gwarancji poszanowania praw ani ustanowienia podziału władz, nie ma Konstytucji.

Artykuł XVII

Własność jest prawem nietykalnym i świętym, nikt nie może być go pozbawiony, z wyjątkiem przypadku, gdy wymaga tego konieczność publiczna prawnie uznana, ale pod warunkiem słusznego i wypłaconego z góry odszkodowania.

Wstęp do Konstytucji z 27 października 1946 r.

Nazajutrz po zwycięstwie odniesionym przez wolne narody nad reżimami, które usiłowały ujarzmić i poniżyć osobę ludzką, lud francuski proklamuje ponownie, że każda istota ludzka, bez różnicy rasy, religii i przekonań posiada prawa niezbywalne i święte.

Potwierdza uroczystie prawa i wolności człowieka i obywatela uświęcone przez Deklarację Praw z 1789 r. i podstawowe zasady uznane przez ustawy Republiki.

Proklamuje ponadto, jako szczególnie niezbędne w naszych czasach, następujące zasady polityczne, ekonomiczne i społeczne.

Ustawa gwarantuje kobiecie, we wszystkich dziedzinach, równe prawa z mężczyzną.

Każdy człowiek prześladowany z powodu swej działalności na rzecz wolności ma prawo azylu na terytoriach Republiki.

Każdy ma prawo do pracy i prawo otrzymania zatrudnienia. Nikt nie może być ograniczony w pracy lub zatrudnieniu z powodu swego pochodzenia, poglądów lub przekonań.

Każdy człowiek może dochodzić swych praw i interesów w drodze akcji związkowej i należeć do związku zawodowego według swego wyboru. Prawo do strajku jest wykonywane w ramach ustaw, które je normują.

Każdy pracujący uczestniczy za pośrednictwem swych delegatów w kolektywnym ustalaniu warunków pracy jak też w zarządzaniu przedsiębiorstwem.

Każde mienie, każde przedsiębiorstwo, którego działalność wykazuje cechy służby publicznej lub faktycznego monopolu albo też nabiera takich cech, winno stać się własnością wspólnoty.

Naród zapewnia jednostce i rodzinie niezbędne warunki rozwoju. Naród gwarantuje wszystkim, szczególnie dziecku, matce, zasłużonym pracownikom ochronę zdrowia, bezpieczeństwo materialne, wypoczynek i rozrywkę. Każda istota ludzka, która ze względu na wiek, stan fizyczny lub umysłowy, sytuację ekonomiczną znajduje się w warunkach uniemożliwiających pracę, ma prawo do uzyskania od wspólnoty odpowiednich środków egzystencji.

Naród proklamuje solidarność i równość wszystkich Francuzów wobec obciążeń, które są rezultatem klęsk narodowych.

Naród gwarantuje równy dostęp dzieci i dorosłych do oświaty, kształcenia zawodowego i kultury.

Organizacja nauczania publicznego, bezpłatnego i świeckiego wszystkich szczebli jest obowiązkiem państwa.

Republika Francuska, wierna swym tradycjom, stosuje się do zasad międzynarodowego prawa publicznego. Nie wypowie żadnej wojny w celu podboju i nie użyje nigdy swych sił przeciwko wolności żadnego narodu.

Pod warunkiem wzajemności, Francja zgadza się na niezbędne ograniczenia swej suwerenności w celu zorganizowania i obrony pokoju.

Francja tworzy wraz z narodami zamorskimi Unię opartą na równości praw i obowiązków, bez różnicy rasy i religii.

Unia Francuska składa się z narodów i ludów, które jednoczą lub koordynują swe zasoby i wysiłki w celu rozwoju ich cywilizacji, wzrostu dobrobytu i zapewnienia ich bezpieczeństwa.

Francja, wierna swej tradycyjnej misji, zgadza się prowadzić narody, których los przyjęła na swe barki, ku wolności, samodzielnemu administrowaniu i demokratycznemu zarządzaniu ich własnymi sprawami; odrzucając wszelki system kolonialny oparty na arbitralności, gwarantuje wszystkim równy dostęp do funkcji publicznych i indywidualne lub kolektywne wykonywanie praw i wolności powyżej proklamowanych lub potwierdzonych.

Karta środowiska naturalnego 2004

*Lud francuski,
zważywszy:
że zasoby i równowaga naturalna stanowią warunek
istnienia ludzkości,
że przyszłość, a nawet istnienie ludzkości są
nierozzerwalnie związane ze środowiskiem
naturalnym,
że środowisko jest wspólnym dziedzictwem istot
ludzkich,
że człowiek wywiera rosnący wpływ na warunki życia
i na swoją własną ewolucję,
że biologiczna różnorodność, rozwój osoby i postęp
społeczności ludzkich są uzależnione od rodzaju
konsumpcji lub produkcji i od nadmiernej
eksploatacji zasobów naturalnych,
że ochrona środowiska powinna być badana podobnie
jak inne fundamentalne interesy Narodu,
że zapewnienie trwałego rozwoju, wybór
w celu szukania odpowiedzi na potrzeby obecne,
nie powinny naruszać możliwości przyszłych
pokoleń i innych narodów do zaspokojenia własnych
potrzeb;
Proklamuje:*

Artykuł 1

Każdy ma prawo żyć w środowisku zrównoważonym i korzystnym dla zdrowia.

Artykuł 2

Każdy ma obowiązek brać czynny udział w ochronie i poprawie stanu środowiska.

Artykuł 3

Każdy ma obowiązek, na warunkach określonych w ustawie, chronić przed szkodą w stanie środowiska, jak też ograniczać jej zasięg.

Artykuł 4

Każdy ma obowiązek, na warunkach określonych w ustawie, przyczynić się do naprawienia szkody, jaką spowodował w środowisku.

Artykuł 5

Jeśli szkoda, trudna do określenia w obecnym stanie wiedzy, mogła uszkodzić poważnie i nieodwracalnie środowisko, władze publiczne mają obowiązek czuwać nad stosowaniem zasady zachowania środków ostrożności i w miarę posiadanych kompetencji, dokonać oceny ryzyka i przedsięwziąć środki proporcjonalne do zrównoważenia strat.

Artykuł 6

Politycy winni promować stały rozwój. W tym celu mają obowiązek doprowadzić do pogodzenia kwestii ochrony środowiska z rozwojem ekonomicznym i postępem społecznym.

Artykuł 7

Każdy ma prawo, na warunkach i w granicach określonych w ustawie, uzyskania dostępu do informacji dotyczących środowiska, zgromadzonych przez władze.

Artykuł 8

Edukacja w zakresie ochrony środowiska winna przyczynić się do właściwego wykonywania praw i obowiązków określonych w niniejszej Karcie.

Artykuł 9

Badania i innowacje winny przyczynić się do zwiększenia ochrony i podniesienia wartości środowiska.

Artykuł 10

Niniejsza Karta inspirowała europejską i międzynarodową działalność Francji.